

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gilleleje Museum:

Fra det gamle
Gilleleje
1936

Redigeret af H. C. Terslin

Aarvog Nr. 4
Museets Forlag, Gilleleje
1936

Eftertryk af samtlige Aarbøgers Stof er tilladt
mod Kildeangivelse.

Gilleleje og Omegns Museumsforening stiftedes 1929. Hovedopgaven er at vise Lejets Udvikling. I Aarbøgerne behandles Egnens Arkæologi, Historie, Folkeminder og Folkemaal. Man støtter Foreningens Arbejde ved at købe Aarbogen, indsamle Folkeminder, skænke Genstande til Museet (Møbler, Tøj, Brugs-genstande, Nips, Legetøj, Billeder, Fotografier, Arkivsager og Oldsager) og ved at indmelde sig i Foreningen (Aarskontingent mindst 1 Kr.); uden-sogsboende kan blive Medlemmer. Betänk Foreningen i Testamente! Samlingen (over 4000 Nr.) er indstalleret i Skolens Loftsetage; men vi trænger til egen Museumsbygning.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Redaktør Carl Behrens, Skipper Carl Bæk (Næstformand), Skipper Carl Frithiof Carlsen, Dyrlæge O. Hardt (Sekretær), Købmand C. Nees (Kasserer), Fru O. Nielsen, Odderholm pr. Græsted, Montør K. Petersen, Skipper P. A. Petersen og Kommunalærer H. C. Terslin (Formand). — Suppleanter: Kommunalærer R. Fabricius, Tømrmester Jørgen Nielsen og Skipper Jul. Sønesen.

Foreningens Telefon: Gilleleje 192. Postkonto 44302.

Husk, at Foreningens Medlemmer har gratis Adgang paa Museet paa de averterede Aabningstider.

FRA DET GAMLE GILLELEJE

1936

KLICHÉER: KØBENHAVNS KLICHÉFABRIK
TRYK : OTTO TELLER HELLERUP

Fra det gamle Gilleleje

Redigeret af H. C. Terslin.

Gilleleje og Omegns Museumsforenings Aarbog 4. 1936
Museets Forlag,
Gilleleje.

INDHOLD:

	Side
Forord.	7
Lektor <i>A. Kragelund</i> : Digteren Paludan-Müller paa Nakkehoved.	9
<i>H. C. Terslin</i> : Lidt om Søborg Sogns Grænsesagn	20
„ En gammel Remse og dens Karakteristik af Gillelejes Omegn	34
„ Gravene ved Stranden (med en Møntbeskrivelse af <i>Georg Galster</i> , Nationalmuseet).	40
„ Gamle Kander i Gilleleje Museum.	49
„ Jordfundne Genstande fra det gamle Gilleleje	51
<i>C. Nees</i> : Gilleleje Sangforenings 50 Aars Jubilæum	53
<i>H. C. Terslin</i> : Ord og Ords-Tøj i Gilleleje-Maalet	59

Dyrlæge *O. Hardt*, Gilleleje, har fotograferet de fleste af Billederne til nærværende Aarbog.

FORORD

Idet vi hermed udsender Museets 4. Aarbog, udtales en ærbødig Tak til Søborg-Gilleleje Sogneraad, Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse, Nordsjællands Bank og Gilleleje Brugsforening for økonomisk Støtte til Udgivelsen. En ærbødig Tak til Nationalmuseets 2. Afdeling og den kongelige Mønt- og Medaillesamling for velvillig Assistance ved Bestemmelse af Museets Genstande samt til Arkivar i Dansk Folkemindesamling, Hans Ellekilde, for Assistance ved Gennemgang og Tilrettelæggelse af vort Folkemindestof. — Museet har i Aarets Løb med Tak modtaget adskillige Genstande, og Nationalmuseet har velvilligst konserveret nogle af vore Jernsager fra Middelalderen. — I *Kullens hembygdsförenings* Aarskrift, „Kullabygd“ for 1935 har Sekretæren, *Rektor Olaf Eriksson*, skrevet en meget velvillig Artikel om Gilleleje og Omegns Museumsforening og om vor Plan: at indsamle Folkemindestof fra de nordskaanske og nordsjællandske Fiskerlejer, et Arbejde, Kullens hembygdsforening gerne vil optage indenfor sit Landomraade. Rektoren har allerede i „Kullabygd“ 1936 en interessant Samling Folkeminder fra Fiskerlejet Lerberget, og vi ønsker ham Lykke til at faa indsamlet Materiale ogsaa fra andre nordskaanske Fiskerlejer.

Museets Bestyrelse,
Gilleleje, Nov. 1936.

Forkortelser i Artiklerne: Gill. = Gilleleje. — Aarbog 1933, 1934, 1935 = „Fra det gamle Gilleleje“ 1933, 34, 35.

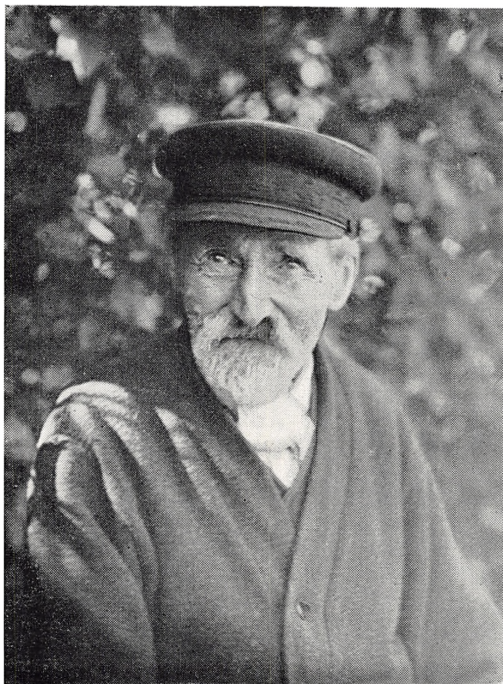
Table 1

*Fisker Lars Nielsen.
Fot. Dyrlege O. Hardt 1934.*

*Fisker Chr. Hansen.
Fot. Dyrlege O. Hardt 1934.*

*Afdøde Fisker Ulrik Frederiksen.
Fot. Dyrlege O. Hardt 1934.*

*Fisker Jul. Sonnesen.
Fot. Dyrlege O. Hardt 1935.*

LEKTOR A. KRAGELUND:

DIGTEREN PALUDAN-MÜLLER
PAA NAKKEHOVED

Digteren Fr. Paludan-Müller havde i Sommeren 1853 Bolig i Fredensborg, hvorfra han foretog forskellige Udflugter til Omegnen baade for Rekreationens Skyld og for at finde en Inspiration for sin Digtning. I Prologen til det lille Drama om den evige Jøde: „Ahasverus“, der blev Udbyttet af denne Sommers Arbejde, fortæller han i en Samtale med sin Muse om sine Dages Gang; hun har vist ham Nord-sjællands Skønhed:

„Hvor Kattegattets Vindpust mødte Sundets
og bragte Sjæl og Legem Friskheds Bad;
hvor mangan Høj dit Øje aabned Udsigt
til Sverrigs Kyst og Øresundets Skibe,
til Frederiksborgs de skovomkranste Taarne,
til Kullens blaaligdunkle, skarpe Bjergryg;
hvor endelig, til alle Sider, Rester
af Fortids Liv og Daad dig vinked til sig:
hvor Gurre, Nakkehoved, Asserbo,
hvor Søborg, Esromkloster, du har gæstet,
og med de Døde gennem Mindet talt.“

En smuk og simpel Skildring af den ideale Land-

liggertilværelse! Overbibliothekar Carl S. Petersen, der har besørget den mest brugte Udgave af Paludan-Müllers Digtninge, har dog fundet det mærkeligt at se *Nakkehoved* anbragt blandt Minder fra Fortiden paa Linje med Gurre og Søborg; „ti,“ siger han, „til det Nakkehoved, der ligger mellem Gilleleje og Hornbæk ... vides ingen Fortidsbegivenhed (det være sig historisk eller sagnagtig) at være knyttet. Derimod ligger der et andet Nakkehoved ovre ved Rørvig, og dér „ligger en større Banke, „Borrebanken“, hvorpaa der efter Sagnet har staaet en Borg“ ... Skulde det være dette Nakkehoved, P.-M. tænker paa?“

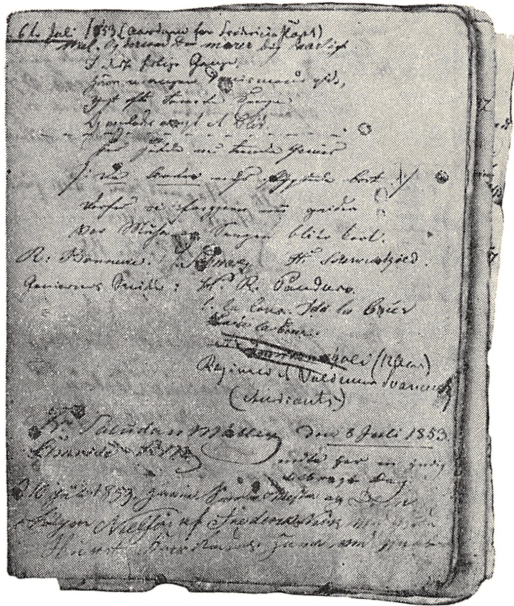
Det vilde nu for det første være endnu mærkeligere, om denne Lokalitet hinsides Issefjorden skulde dukke op midt blandt de mange nordsjællandske Navne; yderligere selvom der ikke er knyttet „store“ Sagn til Nakkehoved, behøver Paludan-Müller med Ordene „Fortids Liv og Daad“ da kun at tænke paa den gamle Kæmpehøj, hvor 1845 Fyrmester Kristian Faber var blevet begravet; og endelig véd vi, at Paludan-Müller har været paa Nakkehoved ved Gilleleje. I Fyrjournalen læser vi, som allerede oplyst af Prof. Vilh. Andersen:

„den 8. Juli 1853

Fr. Paludan-Müller, Charite P.-M. endte her en yndig tilbragt Dag.“

Man kan derfor rolig lade „Borrebanken“ ved Rørvig forsvinde ud af Synskredsen her.

Hvordan var nu Vejret d. 8. Juli 1853, siden Paludan-Müller taler om en yndig tilbragt Dag? Der foreligger desværre ingen Observationer paa Meteorologisk Institut for dette Aar undtagen for København;

Side af Fyrjournalen. Fot. O. Hardt.
 Paludan Müllers Navn staar forneden.

her var efter Instituttets Meddelelse den Dag Kl. 14 Lufttemperaturen $18,1^{\circ}$ R., Vinden nordvest, dens Styrke 3 (Skala 0—12), Himlen var skyet, der faldt ingen Nedbør; om Aftenen klarede det op. Man kan selvfølgelig ikke overføre dette direkte paa Gilleleje, men sammenholdt med Paludan-Müllers Ord tør man tænke sig Dagen som varm og trykkende, med nogen Kuling og Bølgegang langs Kysten og maaske enkelte Solstrejf. Hermed vilde nogenlunde stemme nogle Linjer fra „Ahasverus“:

„Se dette Hav med de boblende Vover!
 Som i en sydende Kedel Vandet
 koger det over,

stiger med Brusen herop mod Landet.
Føl denne blytunge Luft!
Huden den slikker med svovlede Tunger.“

Omtrent saadan var Vejret, da Paludan-Müller besøgte Skrænten med Fabers Grav, hvis ellers Ræsonnementet her holder nogenlunde stik. Anlægget er plantet i Aarene nærmest efter 1824 og var altsaa i 1853 hen ved 30 Aar gammelt. Skoven — Lunden hedder den i Carl Plougs Indskrift paa Graven — kan nok i 1853 have haft et lidt andet Udseende end nu, og Stemningen derude været en lidt anden end den, der nu hviler over den lille troldeagtige, især i Tordenluft en Smule uhyggelige Skov; men dog maa der allerede dengang have været noget sært ved den; thi Paludan-Müller, hvis Tanker i disse Dage var alvorlige paa Grund af den farlige Kolera-epidemi, der var udbrudt i København midt i Juni og i Sommerens Løb bortrev henved 5000 af dens 130,000 Indbyggere, har følt Stedets Stemning saadan, at det faldt ham naturligt i en dramatisk Digtning at gøre det til Skueplads for Verdens Undergang; han lader den evigt fredløse Jøde Ahasverus, efter hvem Dramaet fik Navn, og som havde spottet Kristus paa hans Gang til Golgatha og siden paa sine lange Vandringer havde sat sin Fod

„paa Gurres som paa Babylons Ruiner,
paa Chimborazzo som paa Nakkehoved“

opleve den yderste Dag, der skal give ham Fred, netop her ved Nordsjællands Kyst.

Vi læser straks ved Stykkets Begyndelse, at „Scenen er en gammel forfalden Kirkegaard, ved Fo-

den af et Bjerg, paa en Brink ved Havet,“ hvor Ahasverus „sætter sig paa en gammel Gravsten.“ I denne Anvisning om de stedlige Forhold er der en mærkelig Dobbeltthed, der straks springer i Øjnene. Hvordan skal man tænke sig et Bjerg, der ved Foden har en Brink, der gaar ned til Havet? Ved nærmere Undersøgelse af Dramaets Ord viser det sig da ogsaa, at Paludan-Müller her arbejder med to forskellige, oprindelig usammenhængende Ting.

Med Kirkegaarden paa Brinken ved Havet og den gamle Gravsten sigtes utvivlsomt, som allerede paa-peget af Vilh. Andersen, til Nakkehovedes Skrænt med Fabers Grav i den gamle Kæmpehøj. Paludan-Müller skildrer Stedet mere udførligt andetsteds. Maanen skinner paa:

„det oldtidsgamle Monument,
som under Tryk af Tidens Magt
sin Kuppels Dække har aflagt,
og af hvis Støtter kun et Par
Gravkamret overlevet har,
der sunket halvt i Jordens Grund
en Dysse Sten nu ligner kun.
Hvem ligger vel begravet der?
Det er den ældste Stenhob her
paa denne øde Kirkegaard,
der ubrugt stod i mange Aar,
den ældste Grav, hvorom sig siden
de andre samlede med Tiden,
og her, hvor Døden sluttes inde,
om Livet selv det ældste Minde.“

Ganske vist har Paludan-Müllers digteriske Fantasi af Kæmpegraven, hvor Faber ligger, gjort en hel

Kirkegaard; men han har dog tydeligt nok bevaret selve Kæmpehøjen, sin Inspirations Kilde, som noget for sig. Man har ogsaa paa Fornemmelsen, at Gitteret ved Graven paa Nakkehovede har fremkaldt et Billede af Ahasverus, en gammel Mand,

„som indeklemt i Tidens Fængsel,
som daaret af sin egen Længsel,
af Fængslets Gitter kigger ud
i Haabet om et Frihedsbud.“

I Dramaets Slutning vender — under tydelig Paa-virkning af nogle Vers i Goethes Faust¹⁾ — Stedets triste Stemning tilbage:

„Hvor dyb og mørk! Hvem skulde tro,
at her var lysteligt at bo,
at denne Hule, skummel, trang,
til Lys og Liv var Gennemgang?
at dette Lerhul, skjult af Nat,
indsluttet Salighedens Skat?“

Forestillingen om *Bjerget*, ved hvis Fod Brinken med Kirkegaarden ligger, stammer fra et helt andet Sted. Forklaringen staar i Matthæus Evangeliet 24, 15 — 16, som Carl S. Petersen henviser til. Det hedder dér: „Naar I da se Ødelæggelsens Vederstyggelighed ... staa paa hellig Grund — da skal de, som er i Judæa fly ud paa *Bjergene*.“ Dermed stemmer en Korsang i „Ahasverus“:

„Fra Stadens Skjul, fra Dalens Læ,
vi steg paa Bjergets Tinde ...
Thi sank end Bjerget under os,
paa Herren fast vi bygge.“

¹⁾ I 355 ff.

Dog vil det ikke forekomme mig urimeligt, om den noget højere bare Skrænt, hvor nu det nye Fyr ligger, har staaet for Digterens Øje, da han saa det Nye Testamentes Profeti opfyldt. Dermed vilde det stemme, at man paa Scenen — altsaa Skoven ved Fabers Grav — kan høre det syngende Kor paa Bjerget.

Saaledes smelter Dobbeltigheden i Sceneangivelsen alligevel sammen i eet Synsindtryk; og Forestillingen fra det Nye Testamente virker, som om den udefra er hamret ind i det nordsjællandske Billede.

Men ikke blot i det rent ydre Sceneri dukker Mindelser fra Nakkehoved op i „Ahasverus“; der er Tale om en anden Paavirkning i Stykkets Slutning.

Det viser sig nemlig, at den gamle Grav „det oldtidsgraa, det halvt nedsunkne Monument“ ogsaa har været benyttet i senere Tid. De døde staar op af Gravene, nu da den sidste Tid staar for Døren; og det hedder da:

„Og se, — hist af den gamle Grav,
der nys en Hvileplads mig gav,
hvor Stenen ligger kastet af,
en lys og salig Aand sig hæver.“

Denne Aand er en fransk Adelsdames, Marie Seguiet, der døde 1651 med de Ord paa Læberne: „O evig leve, evig elske.“

Jeg skulde tro, at Fabers Gravlæggelse i den gamle Stenalders Grav har givet Paludan-Müller Idéen til at lade ogsaa sin Digtning Oldtidsgrav benytte igen; og han gentager Motivet endnu engang, idet den samme Grav ogsaa bliver Ahasverus’.

„I hendes Grav maa være sødt at hvile;
den jeg mig kaarer til mit sidste Hjem.“

Vi ved ikke, om Paludan-Müller ellers har besøgt Nakkehoved; maaske er det derfor den samme Udflugt, der dukker op i hans Alderdomsværk „Ivar Lykkes Historie“.²⁾ Der er Tale om et Selskab, der foretager en længere Udflugt gennem Nordsjælland; efter at have overnattet i Hellebæk rejser man videre:

„Allerede før Middag naaede man Nakkehoved, hvor man beundrede det storslaaede Anlæg, og hvor paa Randen af Klinten alle bleve enige om, at her maatte Kongen af Thule have staaet og seet udover Kattegat, da han kastede det hellige Bæger i Bølgernes Dyb. En Time efter spiste man til Middag i Gilleleje.“

I „Ahasverus“ fandt vi en tydelig Paavirkning fra Goethes Faust, og her har vi en direkte Hentydning til dette Værk; thi her staar Digtet om Kongen i det yderste Norden.

Der var en Konge i Thule
saa fuldtro til sin Grav.
Hans Elskte ham i Dødens Stund
et Guldbæger gav.

Det Bæger hued ham bedst af Alt,
han tømte det mangan Stund;
hans Øjne løb ham i Vand, hvergang
han satte det til sin Mund.

Han delte Riger og Lande,
da Oldingtiden kom,
Alt gav han hen, men Bægret
beholdt han til Ejendom.

---

²⁾ For Henvisningen skylder jeg Prof. Vilh. Andersen Tak.

I Borgen hist ved Havet,
i Hallen høj og stor
blandt sine Riddere alle
sad han ved Gildebord.

Op stod den gamle Kæmpe,
drak Livets sidste Glød
og kasted det hellige Bæger
langt ud i Havets Skød.

For sidste Gang hans Øje
dets Blinken i Bølgen ser.
Da sank hans Øjenlaage,
ej drak han en Draabe mer.

(P. Hansens Oversættelse).

Naar alt kommer til alt, er det den samme Stemning, der fylder dette Digt, som vi møder i Slutningen af „Ahasverus“: den gamle Jøde og den gamle Konge tager Afsked med det pinefulde Liv og føler Dødens uendelige dybe Fred. Var det mon Stemningen fra Goethes Digt, der bevægede Paludan-Müllers Sind, da han hin 8. Juli 1853 skrev i Fyrjournalen, at her endte han „en yndig tilbragt Dag?“

Men ogsaa andre Følelser kan dukke op hos Paludan-Müller ved Nordsjællands Kyst. Følgende Stykke fra „Ivar Lykkes Historie“ er lokaliseret ved Hellebæk, men da det ligesaa godt kan stamme fra Gilleleje-Turen, bør det have Lov at komme med her.

„Vore Rejsende ... saa ud over Havet mod den svenske Kyst og Kullen, hvis fjerne Bjergryg laa solbelyst for dem, og ved sin blaa, skinnende Farve og sine skarpe Konturer uafslædig tiltrak Øjet. Hvor

dejligt vilde her ikke være, udbrød Ivar Lykke, hvis man blot kunde ihjelslaa Erindringen! ... Jeg mener, Erindringen om, at Alt, hvad vi her se, at alle disse Herligheder tillands og tilvands, engang have tilhørt Danmark og nu ere i fremmed Vold. Det kommer der ud af at være Patriot! faldt her Fenris ham i Talen; man plages da bestandig af Ejendomsretten, medens den hele Verden tilhører Kosmopoliten, der hverken har Hjem eller Fædreland, men til Gengæld Brugs- og Nydelsesret af alt det Skønne paa Jorden. Men, indvendtes der, De glemmer, at Kosmopolitens Nydelser langtfra have det Indhold og den Fylde som Patriotens. Denne dejlige Scene, som her ligger for os, er jeg vis paa gør et langt dybere Indtryk paa Ivar end paa Dem. Det kan jeg umulig tro, svarede Fenris leende: Vi se jo akkurat det samme: Kullen, Kysten, Luften, Vandet og de mange forbisejlende Skibe med deres hvide Sejl og brogede Flag — hvad mere har Patrioten at opvise? — Uendelig Mere, udbrød Ivar: Hele Danmarks Fortid — hele den danske Historie, forsaavidt den er gaaet over Kattegat og gennem Øresund, lige fra Vikingernes og Svend Estridsøns Tid, indtil Opdams³⁾ og Nelsons Flaader. — Der kan De se: Vi Patrioter ... have altid en Baggrund, et Perspektiv for vore Syner, medens Kosmopoliten kun har en Forgrund og en Flade.“

Mon det dog ikke er gaaet andre af Nordsjællands Gæster paa samme Maade, saa at de har følt et lille smertende Stik ved Tanken paa Danmarks skiftende Historie?

Hvis vi har Lov til at danne os et Helhedsindtryk

³⁾ Leder af den hollandske Flaade, der undsatte København under Svenskernes Belejring 1658.

af Paludan-Müllers Besøg paa Nakkehoved, kan vi tænke os ham paa Skrænterne derude, mens forskellige Stemninger helt og halvt bevidst gaar gennem hans Indre. Dansk Fortid i Storhed og Synken og den middelalderlige Legende om Ahasverus, nordsjællandsk Natur og det Nye Testaments Ord, Koleraen i København og den trykkende Tordenluft, Tanken om Skaberens af det smukke Anlæg paa Skrænten og den franske Adels-Dames sidste Ord: O evig leve, evig elske, den sene Opklaring i Vejret og Goethes aftenrene Digt, alt klinger i vore Øren sammen til en spinkel Aandemusik; om vi har ramt Sandheden eller ej, der er dog en indre Sammenhæng. Paludan-Müller paa Nakkehoved, hans nationale, menneskelige og kristelige Følelser hér, er et Sidestykke til Kierkegaards Ophold paa Gilbjerg; „Ahasverus“ er trods det alvorlige Emne blidere ved sin Slutning, hvor Englene samler sig for at fredlyse den fredløse, end Kierkegaards stejle: „Hvad er Sandhed andet end Leven for en Idé!“ Saaledes faar Gillelejes to uensartede Yderpunkter et Udtryk i Litteraturen, der svarer til deres Natur; og en samlet Betragtning af Kierkegaard og Paludan-Müller i Gilleleje opretter for ens Blik Ligevægten i den lille By mellem Vest og Øst.

A. Kragelund.

★

H. C. TERSLIN:

LIDT OM SØBORG SOGNS
GRÆNSESAGN

Thorkild Gravlund siger¹⁾, at Danmark er skabt over national Brydning. Hvert eneste Sogn er præget heraf og frembringer national Brydning i sig selv og over for sine Omgivelser. Som et Eksempel herpaa nævner han et sjællandsk Sogns Grænser og Begrundelserne for disses Dannelse. I det nævnte Sogn findes fire Grænsetyper: 1. den historisk følte Grænse mellem to Byer (Sagnet fortæller om en Kamp, der har fundet Sted, og udtrykker derved, at Skellet er nationalt følt, skabt paa Baggrund af Folkebrydning mellem de to Byer); 2. en Bæk, der danner et Skel af mytisk Oprindelse (Fiskehandleren kaster de Fisk, han ikke har solgt, i denne Bæk, ofrer dem); 3. et Hus (i Grænseskellet til et andet Sogn), hvor det spøger, enten fordi der har fundet en Ugerning Sted, eller fordi Selvmordere ofte jordedes i Skellene; 4. en folkeligt følt Grænse mellem Landet og en Halvø uden for Sognets Fastland, udtrykt i Halvøboernes Antipati for den ene af de nævnte Byer, Sympati for den anden. I andre af Landets Sogne kan findes Grænsetyper af anden Art. For *Søborg* Sogns Vedkommende skal jeg

¹⁾ „Dansk Bygd“, II. 1922, S. 8 fg.

her meddele Grænsesagn fra Sognets nordlige Del, der nu udgør Gilleleje Sogn. Da dette Sogn er meget nyt,²⁾ maa Sagnene være Søborgsagn. Søborgs gamle Grænser var Sundet og Græsted og Esbønderup Sogne. Vest for Gilbjerg ligger som en Enklave af Søborg (nu Gilleleje Sogn) det lille Tinkerup, omgivet af Kattegat og Græsted og Blidstrup Sogne. 1465 hørte Tinkerup til Græsted Sogn (ifølge Codex Esromensis, 1881, S. 180), ligeledes 1588 (if. Kronborg Lens Jordebog).

Hulerødsagn (et Pestsagn).

Esrum Aa (Kanal) danner Sognets gamle Skel mod Esbønderup i Øst. Ved Hulerød løber Aaen i Sundet. Dette Grænseskel er rimeligvis af mytisk Oprindelse; man har tænkt sig, at Aaen i Aaen værnede Sognets Folk mod udefra kommende Farer og afvæbnede dem.

Saaledes siger et Gilleleje-Sagn, at Pesten, der rasede saa stærkt paa Hornbæk, at Befolkningen uddøde, *rakte* til Hulerød; ind i Sagnet naaede den ikke.³⁾

Pestsagn har vi flere af, Beretninger om, at Pesten ikke naaede til Gilleleje. Historien synes at bekræfte dem. Saaledes lader det til, at Pesten, der i 1711 hærgede store Dele af Nordsjælland, bl. a. Hornbæk, ikke kom ind i Søborg Sogn og Gilleleje.

De Sikkerhedsforanstaltninger, som det offentlige iværksatte, skulde bl. a. strække sig fra Egebæk til Villingebæk.⁴⁾ Som bekendt ligger Villingebæk ved Hulerød, hvor Grænseaaen findes. Saavidt Politiforordningen. Men Folket vidste jo nok, at der fandtes

²⁾ Med Undtagelse af en kortere Periode, fra Reformationstiden, da Gilleleje skilte sig ud fra Søborg som et selvstændigt Sogn, til c. 1584, har det lige til nyeste Tid hørt til Søborg Sogn. — Aarvog 1933. S. 47.

³⁾ Skippør Chr. S. Christiansen, Gilleleje. (1933).

⁴⁾ Seeger: Fra Kulsvierlandet. 1929. S. 81.

stærkere Kræfter end denne. Aaen standsede Pesten; den rakte kun til Hulerød!

Vi vil nu nævne Sagnene fra Søborg Sogns vestlige Grænseegne, mod Græsted Sogn.

Sortebro i Fjellenstrups nordlige Del (ved Enemarken).

Ingen kan huske den Bro. Men den fandtes rimeligvis endnu paa Søren Kierkegaards Tid. I sin Dagbog for 1835 skriver han under 29. Juli: „Naar man gaar fra Kroen⁵⁾ over Sortebro (saakaldet, fordi Pesten i sin Tid skal være standset her), ind paa de nøgne Marker, der ligge langs med Stranden, omtrent en Fjerdingsvej mod Nord, kommer man til det højeste Punkt her, nemlig Gilbjerget. Dette Punkt har bestandig været et af mine Yndlingssteder.“⁶⁾ — Faa⁷⁾ herude husker nu Sortebro-Navnet og Stedets Beliggenhed. Fra Fru Hansine Petersen i Fjellenstrup⁸⁾ (hun bor nær ved Sortebro) har jeg Sagnet om, at en stor Mand spøgede der om Natten, hvorfor ingen holdt af at færdes der. Og de, der kom der, „blev helt vilde“, o: de for vild af Vejen. — Der kan tilføjes, at Gillelejerne heller ikke holdt af at færdes herude i Enemarken om Aftenen, efter hvad afdøde Fisker Edvard Pedersen (født 1846) har fortalt. Han gav ingen anden Grund herfor, end at Terrænet var uhyggeligt.

Denne Sortebro laa nær ved den nuværende Gilleleje—Græsted Grænse, og Sagnet maa derfor henregnes til Skelsagnene. Ifølge Søren Kierkegaard skal

⁵⁾ S. Kierkegaard boede Sommeren 1835 paa Gilleleje Kro.

⁶⁾ S. Kierkegaards Efterladte Papirer 1833—1843 (udg. af Barfog) 1869. S. 62.

⁷⁾ saaledes fhv. Fisker Poul Chr. Pedersen (f. 1846).

⁸⁾ g. m. Tomrer Joh. Petersen. De bebør Huset Matr. 10, hvor hendes Bedsteforældre, Hans Sørensen (død c. 1909, 84 Aar gl.) og Sidsel Sørensen (død c. 1907, 77 Aar gl.) boede. Hun har Sagnet fra dem.

Pesten være standset her. Vi staar saaledes over for et lignende Pestsagn som det omtalte fra Hulerød. Sognets beskyttende Kræfter har ikke tilladt Farsoten at overtræde Sognets Skel, den gamle Bæk ved Sorte-bro.

Kuskehuset.

Dette Hus ligger i Skellet mellem Søborg (nu Gilleleje) og Græsted Sogne, nemlig ved Vejen, der fra Sommerlyst og Fjellenstrups nordlige Del løber ind i Strand-Esbønderup og fortsætter i Retning af Haagen-drup.

Kuskehuset var et frygtet Sted. Her boede en Kone, som man mente var en Heks. Paa en Gaard i Strand-Esbønderup⁹⁾ kunde man ikke kærne Smør. De tog da til den kloge Mand i Helsingborg. Han gav det Raad, at de skulde stænge Porte, Døre, Lemme og alt, hvad nogen kunde komme ind ad. Saa skulde de kaste en Krukke Fløde paa Skorstensilden. Og de maatte paa ingen Maade lukke op, „hvad de end hørte eller saa“. De fulgte Raadet. Men da de kastede Fløden paa Ilden, kom en gammel Kone løbende og sled og ruskede i Porten og skreg og vilde ind. Men der blev ikke lukket op. — Meddelerens Bedstemoder, førnævnte Sidsel, kom Dagen efter over i Kuskehuset. Der traf hun Konen, som var meget forpint; hun knappede sit Tøj op og viste sit Bryst, der saa ud, som det var bar Brændevabler. — Men siden kunde de paa Gaarden atter kærne Fløden. — Konen i Kuskehuset blev naturligvis regnet for Heksen, som havde øvet sine Kunster i Gaarden i Strand-Esbønderup.

⁹⁾ Gaarden ejes nu af Grd. Bendt Petersen.

Hun var en ond Kvinde. En Dag kom hun ind til Naboens.¹⁰⁾ Det var tidlig paa Aaret, og Kyllingerne gik, som Skik var, inde i Stuen. Heksen sagde da: „Gid, i ge' Dælen vilde tage det Skidt!“ Og alle Kyllingerne døde efterhaanden uden paaviselig Grund.

I Kuskehuset boede i forrige Aarhundredes første Halvdel Kuske-Jørgen, der tidligere havde været Kusk. Kuske-Jørgens havde nogle vanskabte og sindssyge Børn. De kunde ikke gaa, men kravlede paa Albuer hen ad Jorden; men de kom mærkeligt nok hurtigt frem endda. Fæle var de at se paa, og tale kunde de ikke, blot hvæse. De spiste ikke, men aad; man sagde, at de endog aad Græs og Ukrudt, ja tilmed Taaser (Tudser og Frøer). De var meget vilde og uregerlige. Musik kunde bringe dem til Raserianfald. En af Gilleleje-Spillemændene, der skulde spille til Dans i Tisvilde, kom en Dag forbi Kuskehuset, hvor en af de stakkels Drengs laa udenfor; han sagde til sin Ledsager, en Dreng¹¹⁾ fra Nabohuset, som skulde følge ham: „Der ligger han, Dævelen, nu skal jeg blæse ham et Stykke.“

Ledsagedrengen løb imidlertid hjem for ikke at overvære Scenen. — Naboens var bange for disse Vanskabninger; de kom somme Tider kravlende hen til Døren for at faa et Stykke Sukker, og man var glad, naar de kravlede af Sted igen. Især var Egnens Børn bange for dem. En Meddeler¹²⁾ fortæller, at hendes Moder, der som Barn boede i Smidstrup, fik et Stykke Kage med, som hun skulde kaste til Forbutningen (ó: Skiftingen), saa hun kunde slippe forbi ham;

¹⁰⁾ Sidsel Sørensens Moder (if. Hansine Petersen 1935).

¹¹⁾ Ovennævnte Hans Sørensen, dengang 10–12 Aar gl.

¹²⁾ Fru Hanne Olsen, Haagendrup (Græsted S.). 1935.

han laa gerne i Grøften og for ud mod Folk, der kom forbi.

Børnene i det forheksede Hus ansaas for Forbutninger eller Ombytninger. Troldene havde byttet deres Børn med Menneskenes. Det fortælles, at der var meget Trolderi herude i Strand-Esbønderup og i Højene paa Gilbjerg. Om Natten sneg Troldene sig ind i Stuen, hvor Moderen og det spæde Barn laa og sov, og ombyttede Barnet med en Troldeunge. Hvis man da ikke havde sikret sig i Tide! Thi heldigvis vidste man Raad mod de onde Magter, der truedé Barselkvinden og hendes spæde Barn, inden dette endnu var blevet døbt. Saa snart Fødselen var overstaaet, skulde der sættes Staal for Sengen (Staal værner mod Hekseri og Trolddom). I Spædbarnets Tøj lagdes Staal, f. Eks. en Synaal. Moder og Barn maatte ikke komme uden for Hjemmet før Daaben, og man maatte i det hele taget passe, at Barnet ikke kom over Dørtærskel. Hvis Moderen skulde ud, maatte hun passe ikke at gaa over Hjulspor. Og naar Daabsdagen kom, skulde der lægges Staal (f. Eks. en Økse) over Tærskelen.¹³⁾

Et Skattesagn fra Grænseskel.

En af de gamle, som selv har en Oplevelse fra Sogneskillet, er Fisker Edvard Petersen. Som fjortenaarig tjente han i 1860 paa Bøstrupgaard, hvis Ejer dengang var Peter Hansen. Juleaften gik Edvard over Marken til Gaarden. Det var Barfrost og stille. Da han passerede Sten-Gærdet, der danner Skillet mellem Str.

¹³⁾ De nævnte Beretninger om, hvorledes Moder og Barn skulde værnes, er indhentede fra forskellige Personer paa Egnen. — Se iøvrigt „Fra det gamle Gilleleje“ 1933. S. 73 fg., hvor Kuskehuset er omtalt. Sagnet om Moderen, der faar et Troldebarn i Stedet for sit eget, kendes ogsaa fra Sverige, hvor Selma Lagerløf har indført Sagnet i Litteraturen i sin Fortælling „Skiftingen“.

Bøstrup og Str. Esbønderup (altsaa Sognegrænsen), og hvor der et Sted voksede en høj, tæt Brombærbusk, saa han i Halvmørket noget ubestemmeligt „noget“ ligge paa Jorden; det kunde godt ligne en Ko; men det var det naturligvis ikke. Han blev lidt ilde tilpas og gik videre uden at undersøge det nærmere. Men om Aftenen kom han flere Gange til at tænke paa det. Efter Julenadveren gik han og Karlen, Jens Larsen, til Ro i Karlekammeret i en af Udlængerne paa Gaarden. De havde besluttet lige før Midnat at staa op for at gaa ud og skyde med Bøsse for Folks Huse, som Skik var. De vilde skyde for Bøstrups Husmand, Anders Månsson Stål, der boede i et lille Husmandssted. — Bedst som Edvard sov, vækkedes han imidlertid ved, at han ligesom blev skubbet ud af Sengen. Han saa da, der var Lys i Køkkenet. Karlekammeret laa lige op til Køkkenet; et Vindue var imellem, og over for dette vendte atter et Vindue ud mod Marken. Da Edvard troede, de havde sovet over sig, vækkede han Karlen og sagde: „Der er Lys i Køkkenet, vi har sovet over os, Jens!“ Men de havde ikke sovet over sig, idet Klokken kun gik til to. Og de saa snart, at Lyset ikke kom fra Køkkenet, men udefra. De blev slemt forskrækkede, da de saa en taageagtig Skikkelse staa uden for Køkkenvinduet og holde en tændt Lygte op mod Ruden. Hvor længe de stod fastnaglede og stirrede mod Vinduet, er ikke godt at sige; men med eet vendte den uklare Skikkelse om og gik bort med rolige Skridt; de saa tydeligt baade Arme og Ben. Da Skikkelsen naaede Gærdet med den omtalte Brombærbusk, satte den Lygten der. Og i samme Nu blussede Busken op, dog uden at fortæres af Ilden, idet Grenværket blev ved at være tydeligt. — Efter at være kommet

sig af den første Skræk iførte de sig Tøjet og listede stille ud, Karlen med sin Bøsse. Vejret var usædvanligt klart, maanelyst, koldt og stille. De gik om bag Gavlen, hvorfra de stadig kunde se Busken brænde. Karlen afskød nu Bøssen, dog ikke i Retning af Gærdet. I Stilheden lød Skuddet kraftigt; Knaldet sang i Isen, som laa over en Lavning paa Marken, hvor der i den fugtige Aarstid altid stod Vand. Da de nu vendte sig om mod den brændende Busk, saa de, at Lyset slukkedes efter to hastige Blink og en tredje dvælende Opblussen. Synet var borte, Skikkelsen forsvundet. —

Edvard og Karlen vidste fra de gamle, at der var nedgravet en Skat, hvor man saa Lys brænde, og at Aanderne altid færdedes paa saadanne Steder. De kunde ikke lide, noget Menneske kendte et saadant Sted. Edvard var nu klar over, at Aanden vidste, han havde set noget Aftenen i Forvejen, da han passerede Stengærdet. Det var den, som havde fulgt ham hele Aftenen og var Skyld i, at han vaagnede! Og han var ikke alene om at vide Hemmeligheden; de var to. Derfor var Skatten nu sunket 100 Alen i Jorden, og ganske vist vilde den hæve sig hvert Aar, men blot 1 Alen ad Gangen. Edvard og Karlen havde heldigvis ikke talt sammen om, hvad de havde set om Natten; thi saa vilde det være gaet dem galt; først naar man havde sovet, kunde man tale om sligt.

Nogen Tid efter fik Edvard at vide, at ogsaa andre havde oplevet lignende ved Bøstrupgaard, bl. a. en ældre Fisker, Hans Pesen, der en Jul var for Hjem-gaaende fra Besøg hos en Venningsbonde i Str. Esbønderup.

Nu kendte man paa Egnen Sagnet om den nedgravede svenske Kongekrone, som Dronning Margrethe

havde erobret. Den skulde være nedgravet et Sted i det nordlige Sjælland. Hun havde haft en Mand til at grave, men bagefter stukket Øjnene ud paa ham, for at han ikke skulde aabenbare nogen Stedet, hvor Kronen var nedgravet.

Der gik mange Aar. Edvard Petersen var blevet 45 Aar og var gift. Hans Datter havde en Nat en Drøm. Hun drømte, at den svenske Kongekrone laa indsvøbt i et Stykke hvidt, blaaprikket Silke og laa i et Marmorskrin, som var nedgravet paa Gilbjerg. Efter hendes Beskrivelse kunde Edvard Petersen skønne, at det netop var paa det Sted, hvor han hin Julenat havde set det brænde. Den paafølgende Julenat gik han da ud til Stedet, gravede, men ikke dybt nok! thi han fandt intet. Mangen Julenat senere har han været derude; engang havde han endog Datteren med; men de fandt intet. Sidste Gang havde han en tre Alen lang, tilspidset Jernstang med, som han havde faaet hos Smeden. Han stak den i Jorden flere Steder; men Krone eller Skrin fandt han ikke.

Men gamle Edvard Petersen, som 1932 fortalte mig herom, troede, Kronen maatte være derude. Og da der var gaaet mange Aar siden den Julenat, han havde set det brænde, kunde Kronen ikke være langt i Jorden nu.

Men Stedet vilde være vanskeligt at finde, da Busken, der brændte, siden er ryddet.

Bøstrupgaard ligger ved Gilbjerg; her laa flere Høje, i hvilke der boede Trolde. (Aarbog 1933 S. 72 fg.).

Sortebro i Strand-Esbønderup (Pest- og Skattesagn).

Broen, der laa herude, maa have sit Navn fra Pestens Tid ligesom Sortebro i Fjellenstrup. Sagnet,

der stammer fra Gilleleje, melder, at Befolkningen paa Krogskilde Fiskerleje, som laa herude, flyttede til Gilleleje paa Grund af Pesten. En gammel Kone udtrykte sig saaledes: Hele Befolkningen uddøde af Pest, og Resten flyttede til Gilleleje!¹⁴).

Sortebro laa i Sognets vestligste Grænseegn, hvor Tinkerup Aa har dannet Skellet. Broens Navn og Pest-sagnet er her som ved Sortebro i Fjellenstrup og som i Hulerød Vidnesbyrd om Folketroen om Sognets beskyttende Aander, som ved Skelbækkene hindrede onde Magter, i dette Tilfælde Farsot, i at skade Sognets Folk.

Der har altid spøget ved Sortebro. Folk holdt ikke af at færdes der om Aftenen. Min Meddeler siger saaledes, at Haarene rejste sig paa Hovedet af ham, naar han passerede Broen om Aftenen. Broen var for Resten meget smal og Aaen en smal Rende. Engang skulde en ung Karl, Christian Nielsen, der tjente hos sin Fader, der var Gaardejer i Fjellenstrup, ride en Hest hjem fra en Gaard i Smidstrup. Da han naaede Broen, stejlede Hesten og vilde ikke over. Det lykkedes dog omsider Karlen at faa drevet den frem; men idet den sprang over Broen, lød det, som en Mand ved Siden af „kørte“ ned ad en Halmstak, skønt der ingen Stak var.¹⁵)

Samme Meddeler har endnu et Sagn: Hvert 100-Aar brænder det for Penge ved Sortebro, og en Pengekiste kommer til Syne eller er i ethvert Tilfælde let at grave

¹⁴) Medd. af Frk. Katrine Svendsen, Gilleleje, efter Trine Søttes. Historien fortæller, at Krogskilde gik til Grunde ved Sandflugt. Aarb. 1933. S. 37.

¹⁵) Medd. 1935 af fhv. Grd. i den nævnte Gaard i Smidstrup, Chr. Pedersen, hvis Fader, Per Nielsen, ejede Gaarden, da Begivenheden fandt Sted.

op. En Møllersvend fra Gilleleje Vandmølle¹⁶⁾ var en Aften derude, da der brændte for Penge, og havde Jernstænger med for at hæve Skatten. Det var et Arbejde, som maatte „ske tiendes“. Men da kom en Gilleleje-Kone til og bad Møllersvenden om at faa sin Møllepose med Skraa til Grisen. Han svarede: „Gaa hjem! du skal nok faa din Møllepose i Morgen.“ Men i det samme sank Pengekiste og Jernstænger 100 Alen i Jorden.

Det forheksede Hus i Tinkerup.

Tinkerup er Sognets yderste Forpost mod Vest. Det indtager kun et lille Areal. Tidligere laa her en Adelsgaard af samme Navn, som gik til Grunde ved Sandflugt paa Frederik II's Tid.¹⁷⁾ Nu findes der et Par Parcelliststeder. Beboernes Marker grænser til Sogneskellene. Maaske af den Grund har der været meget Troldtøj herude. Saaledes ses om Natten en hovedløs Hest, og der er Lygtemænd i Mosen.¹⁸⁾ Og saa er der det forheksede Hus, som nu ejes af Anton Nielsen. Hekseriet, der skal fortælles om, fandt Sted i 1840-erne. Adskillige Beretninger findes om Begivenheden.¹⁹⁾ Den mest detaillerede Beskrivelse har jeg fra gamle Christian Pedersen, der er født 1846 i Smidstrup (se foran!) og nu bor paa Gilleleje. — Paa den Tid, Hekseriet fandt Sted, ejedes Huset af Per Tinkerup, og Hekseriet foregik om Dagen. Naar Konen gik gennem Stuen, røg der Tørvestumper, Træstykker og

¹⁶⁾ Vandmøllen er forsvundet før Chr. Pedersens Tid. Han er født i Smidstrup 1846.

¹⁷⁾ Aarbog 1933. S. 37. ¹⁸⁾ if. N. Kristiansen, Tinkerup. ¹⁹⁾ N. Kristiansen, Tinkerup, og Laur. Larsen, Rosmose i Str. Esbønderup, hvis Moder var Vidne til Hekseriet. Uhrskov stedfæster Sagnet til Blidstrup (Folkesagn S. 76).

brændende Tørvt fra Ovnene efter hende, Knive fløj gennem Luften og satte sig fast i Dørene, og ifølge andres Beretninger smækkede Døre og Vinduer op og i, og der lød Trampen som af Støvler og Træsko. Og en Dag, Konen havde dækket Bordet, havde en været oppe paa det og lavet Svineri, og Kniven røg ud af Æggekagen og satte sig fast i Døren. Men der var ingen, som kunde opdage, hvem der spillede disse Kunster; thi der var ingen i Stuen. Mistanken samlede sig imidlertid om en Person, „en Taskenspiller“, som de kaldte ham, der havde været forlovet med en af Døtrene i Huset. Hun havde imidlertid slaaet op med ham. Han var derefter forsvundet fra Egnen, havde man ment; men nu var man klar over, at han var til Stede endnu, men at han kunde gøre sig usynlig ved Trolddomskunster. Man hentede nu den kloge Mand i Alme, Hans Olsen, kaldet Hans Haagen; han var den eneste, som kunde faa Magt over Hekseriet! Men Hans Haagen erklærede, „at Taskenspilleren havde smurt sig, saa han ikke kunde tage ham.“ Saa var man lige vidt. Men da foreslog en af Naboerne, Per Olsen i Strand-Esbønderup, at alle Egnens Bønder skulde tilsiges. „Vi stiller alle med Grebe og Høtyve og slaar Kreds om Gaarden og ser og fanger ham,“ sagde han. Der blev da samlet henimod 100 Mand,²⁰⁾ som skulde staa Vagt og prøve at fange Taskenspilleren. Men de fik ikke fat i nogen. — Kunsterne hørte dog alligevel op fra den Dag. Nu opstod en Strid mellem den kloge Mand og Per Olsen. Hin mente, det alligevel var ham, der havde drevet Taskenspilleren væk; men Per vilde have Æren, da det var ham, som havde foreslaaet at slaa Kreds om Huset.

²⁰⁾ Meddelerens Fader, førømtalte Per Nielsen fra Smidstrup, var med.

Sagnet om det forheksede Hus²¹) kendes ogsaa paa Gilleleje. Men Hekseriet har her en anden Begrundelse: Ikke langt fra Gilbjerg boede en Parcellist, der var plaget af Trolde, som boede i en nærliggende Høj. Juleaften, da man sad til Bords, blev der af Trolden kastet Tørv og andre Genstande fra Ovnkrogen hen paa Bordet, hvorved der opstod Forvirring. Men Folkene raabte: „Vi har sat Grød ud til jer! vi har sat Grød ud til jer!“ Dog, da man saa efter, var der ingen Grød; Hundene havde ædt den. Hekseriet indskrænkede sig ikke til denne Aften, og det blev saa slemt, at Manden en Dag gik over til Naboen, som var en dygtig Skytte, og bad ham hjælpe med at faa Troldene bort ved at skyde paa dem. En Aften, mens Jagten stod paa, knaldede Troldene Ruderne itu med Tørvestumper. Folkene løb efter dem for at skyde dem. Men Troldene løb ud paa Marken og stod og rakte Tunge ad Folkene. (Medd. af min Elev, Laurits Nielsen, Søn af Fisker Bendt Chr. N., Gill., til A. Uhrskov).

Højbro i Fjellenstrup (Genfærdssagn fra Grænseskel).

I Fjellenstrup danner Bedsmoseaaen Grænsen mellem Søborg (nu Gilleleje) og Græsted Sogne. Her ligger Højbro. Landevejen gaar her over Paarup til Græsted. Førnævnte Fru Hansine Petersen siger, at Folk i gamle Dage ikke holdt af at færdes over Broen om Aftenen. Og det var ikke saa underligt. Thi Selvmordere blev begravet ved Grænseaaens Skrænter. De maatte jo ikke komme i indviet Jord. Sagnet ønskede altsaa ikke disse Selvmordere. Her som andetsteds i Landet jordede man dem i Grænsen mellem Sognene.

²¹) Det er utvivlsomt det samme Hus, dette Sagn knytter sig til.

— Men de paarørende syntes, „det var skrækkeligt, de skulde ligge saadan omkring“; de gravede derfor Ligene op om Natten i al Hemmelighed og „luskede dem ind over Kirkemuren i Græsted“ (de maatte jo ikke føres gennem Kirkegaardens Laage) og gravede dem ned uden Præstens og Skolelærerens Bistand.

Meddelerens Bedstemoder, Sidsel, har fortalt om en saadan Begravelse fra hendes Tid. I dette Tilfælde drejede det sig om en Selvmorder, der var blevet begravet i Haagendrup, ved Tinkerupaaen. Endnu i vore Dage skal der ved Nattetid være set en høj Skikkelse ved Broen i Haagendrup.

---

*

H. C. TERSLIN:
EN GAMMEL REMSE
OG DENS KARAKTERISTIK AF
GILLELEJES OMEGN

Stedsagnene, der knytter sig til en Egn, saaledes Grænsesagn, Bakke- og Aasagn o. s. v., tegner Egnen for os. Men ogsaa Remserne, som findes over hele Landet, giver en Karakteristik af den Egn, de optegner, og dens Befolkning.

Med Udgangspunkt i en gammel Remse vil vi tegne et Billede af den Omegn, der ligger nærmest Gillelejernes Interesseomraade. Remsen lyder saaledes:

Nillerup og Nallerup;
syv Skridt til Bonderup;
kvit for Sul i Heie;
Goes Mand i Passebæk;
Fandens Mand i Nakke;
højt op til Hedsbjerg;
Lygten i Firhøj;
Gylten i Ferle;
Bregnerød ligger i en Hule;
der finder man aldrig en Smule.

Om denne Remse stammer fra Gilleleje, er maaske tvivlsomt. H. Ellekilde mener, den er en Søborg-

remse, da Fiskerremserne i Reglen omfatter Fiskerlejerne, som Tilfældet er med Hornbækremsen¹⁾: Hornbæk er en Stad, Villingebæk har ingen Mad (et fattigt Leje), Raageleje ligger i en Hule, Gilleleje har ikke en Smule (Gillelejerne er nærige).

Nallerup som Karakteristik af Nellerup lyder nedsettende, respektløst. Gaarden er Lejets nærmeste, Sognets største, fra Arildstid paa 12 Td. 2 Skp. 2 Fjdk. 2 Alb. contribuabelt Hartkorn,²⁾ i 1916: 18,4 Td. H., ca. 98 ha.³⁾ Navnet udtales forøvrigt Nillerup; Ejeren kaldes Nillerupsmanden og i ældre Tid Nilleruppen.⁴⁾ Gaarden omtales første Gang under Kristian III. Blandt Ejerne skal nævnes Kgl. Mayestæts Fyringsforvalter, som der staar paa hans Ligsten i Gilleleje Kirke, Peder Jensen Grove (død 1673), den kendte Amtsforvalter Hans Rostgaard til Krogerup (død 1684), hans Søn, Geheimearkivar Frederik Rostgaard, Herreds- og Birkeskriver Rasmus Laursen Arendrup (død 1703, begr. i Gilleleje Kirke; paa hans Ligsten staar: Dit Liv, din Død, din Dom, skal vinde, o: vidne, at du varst from) og hans Søn, Birkeskriver Lauritz Rasmussen Arendrup (død ca. 1730). Endvidere skal nævnes, at Gillelejes første Sognepræst, Hans Lauritzen (død ca. 1584), fik Nellerup af Kongen.

Socialt som kulturelt stod Nellerupperne over Gillelejes Fiskere (og Omegnens Bønder). Disse har imidlertid aldrig haft synderlig Respekt for „de store“. „Vens med dem“ har de næppe været.

¹⁾ Medd. af Elisabeth Hansen, der har Remsen fra sin Bedstemoder, Sofie Poulsen, der er 78 Aar gammel (i 1934).

²⁾ H. C. Terslin: Gabriel Milan 1926, S. 110.

³⁾ Trap.

⁴⁾ Frederiksborg Amts Stednavne. 1929.

„*Syv Skridt til Bonderup*“. Der er ikke langt dertil. Bonderupmandens Jorder grænsede jo til Fiskernes Lejemarkslodder⁵⁾ Øst for Byen og naaede Stranden ved „Bondens Stubbe“ (nu Navn for en lille Plantage mellem Lejet og Nakkehoved). Bonderup omtales første Gang 1582 (if. Stednavneudvalget).

„*Kvit for Sul i Heie*“, staar der i Remsen. Morsomt nok passer denne Karakteristik med Kvæg- og Kopskattens Opgivelse for 1687, idet Hans Laursen i Blacksheide ejer 1 Beest, 1 ungt og 1 Koe, men ingen Svin.

„*Goes Mand i Passebæk*,⁶⁾ *Fandens Mand i Nakke*“; Passebækgaardens Mand var altsaa from, Nakkegaardens⁷⁾ derimod ikke.

„*Højt op til Hedsbjerg*.“⁸⁾ Ja, Hedsbjergs isolerede Bakke, der ved Kæmpehøjen af samme Navn naar en Højde af 50 m, er Egnens anseligste Bakke. Maaske ligger der en anden Betydning i Udtrykket: Hedsbjergerne var Folk, der knejste. Paa Gilleleje hedder det: Du har høje Tanker som Reils Køer (Reil boede „i Hedsbjerg“). Men der var ikke Grund til Storheden: Du har nok store Tanker som Struttens Køer (Strutten et Øgenavn); de troede, de kunde rejse dem (ø: sig); men de kunde ikke.

„*Bregnerød*“⁹⁾ ligger i en Hule; der faar man aldrig en Smule,“ siger Remsen til Slut. Bregnerøds tre Gaarde ligger lunt og beskyttet i en Hule. Beboerne

⁵⁾ Disse Lodder paa „Sandet“ er hver paa 2½–3 Td. Land.

⁶⁾ Stednavneudvalget omtaler det nævnt første Gang 1557; men der nævnes allerede paa Kristian II's Tid en Oluff Herloffsen i Passebeck („Fortegnelse over formuende Mænd i Try og Holbo Herreder paa Kristian II's Tid.“ R. A.)

⁷⁾ Nævnes første Gang 1582–83 (Fredb. Amts Stednavne).

⁸⁾ Nævnes første Gang 1555 (Fredb. Amts Stednavne).

⁹⁾ Omtales første Gang 1555 (Fredb. Amts Stednavne).

maa have været kendte for deres Nærighed, idet Græstedremsen giver samme Karakteristik: „Fader Vor i Vokstrup; du, som er i Bjørstrup, kog din Kaal i Bannebjerg; i Søborg bor en Rakkermær; *Bregnerød ligger i en Hule; der er aldrig en Smule.*“¹⁰⁾

Saa fremt „Gilleleje-Remsen“ virkelig stammer fra Gilleleje, er den formodentlig blevet til paa en Tid, da Fattigdom raadede der. 1578 er Fiskerne saa fattige, at de ikke har Raad til at istandsætte deres Kirke¹¹⁾. I 1700'erne hører vi ogsaa Tale om Fattigdom; Kirken er atter forfalden, Fiskerne har ikke Raad til at vedligeholde den, og Kongen lader den genopbygge 1746.¹²⁾ Og i en Skrivelse af 23. August 1732 udtaler Stiftsøvrigheden¹³⁾: „Angaaende de Fattige i Gilleleje Sogn da vides ingen anden Udveje, end at de hjælpes af næstomliggende Sogne som Søborg, Græsted og flere.“

Bonderup, Heie, Nakkehoved, Hedsbjerg, Passebæk, Bregnerød er, som man vil se paa et Kort, Gaarde og Bébyggelser, som ligger nær hinanden. Et Blik paa Naturforholdene, som de var i gamle Dage, kan maa-ske klare et og andet i Remsen, selv om Remser naturligtvis ikke giver stort Bidrag til en Egn's Historie.

Bonderups Endelse -rup, ligesom i andre af Egnens Stednavne: Nellerup, Dragstrup, Bjørstrup, Str. Esbønderup og Fjellenstrup, er det samme som Torp, der vistnok betyder Landsby, Udflytterby og ogsaa Enkeltgaard. Stednavne med disse Endelser naar helt

¹⁰⁾ Meddelt af Malermester Arnold Olsen i Esrum; han har Remsen fra sin Farmor (f. 1818 i Fiskerbrohøuset ved Esrum Sø).

¹¹⁾ Aarbog 1933 S. 48. ¹²⁾ do. S. 49. ¹³⁾ P. C. Garde: Efterretn. om Søborg og Gilleleje Præstekald (Manuskript, Søb. Præstegaards Arkiv).

tilbage til den tidlige Middelalder.¹⁴⁾ Ifølge Sagn skal der have været Skov ved Bonderup.¹⁵⁾ Det nære Blaksheje (Blaksheide, Heiehus eller Heie) har Mandsnavnet Blak som Forled; men Stednavnet domineres af „Heie“, der vistnok betyder Hede.¹⁶⁾ Har der været Hedestrækning, forstaar vi bedre, at de Folk i Heie har været fattige (kvit for Sul). Passebæk skal rimeligvis antyde, at der har været en Bæk, der kunde passeres formedelst et Overgangssted. Ifølge Sagnet¹⁷⁾ skal Passebækgaard have været Skovridergaard; endnu findes der en lille Skovrest.

Nakkehoved hører ligesom Passebæk, Hedsbjerg og Bregnerød til Søborg Sogn. Bebyggelsen har Navn efter Nakken, 5: Forbjerget ud i Sundet. * I Nakkehoved ligger den gamle Nakkegaard. Stednavneudvalget anfører den først fra 1582. Men allerede paa Kristian II's Tid nævnes en Oluff i Nackle¹⁸⁾. — Sandflugten har hærget slemt ude i Nakke. Fra Stranden vandrede Sandet op ad de ca. 30 m høje Skrænter og overføg Arealerne indenfor. 1720¹⁹⁾ klager Peder Bondesen i Nache over, at Flyvesandet har overfløjet en Del af hans Marker, hvorfor han fik et Afslag af 6 Skp., mens Nachehoved fik et Afslag af 4 Skp. i Hartkornet. — „Fandens Mand i Nakke“, saaledes lyder Remsens Karakteristik. Han vilde formodentlig til sin Undskyldning sige, at han havde en Fandens Jord.

Stednavneudvalget mener, at „Heds“ i Stednavnet Hedsbjerg²⁰⁾ er dannet af „Hest“ (Hestbjerg), hvor-

¹⁴⁾ Stednavneudvalget. ¹⁵⁾ Gillelejerne taler endog om, at Gribskov skal have „rakt“ lige til Gilleleje. Bellevueskoven, den tidligere Skov ved Bøgebakken og paa Røverkulevang skal saa have været Rester af de tidligere større Skovpartier. ¹⁶⁾ Fredb. A. Stednavne. ¹⁷⁾ Aarb. 1933. S. 38.

¹⁸⁾ Fortegn. ov. formuende Mænd i Try og Holbo Hrd. — R. A.

¹⁹⁾ J. Brüel Sandflugten i Nordsjælland. 1917. S. 6.

²⁰⁾ Omtales i 1555 i „Fredb. A. Stednavne.“

af t tidlig er faldet bort, saa Udtalen er blevet „hæs“. Men Ordet er gennem Tiderne stavet Hedtz-biergh, Hesbjerg, Hiedsbierg eller Hedesberrig, hvad der tyder paa et langt „e“ (Hede). Endnu siges „Heds“ (ikke „Hæs“) med langt e. Den sandsynligste Forklaring er, at „Heds“ som Heied er dannet af „Hede“, saaledes at Navnet er Hedebjerg, hvortil tidlig er føjet Konsonanten „s“, Hedesbjerg, Hedsbjerg. At den Forklaring synes rimelig, støttes af, at en gammel Kvinde²¹⁾ sagde, at det hed Hedebjerg, fordi der havde vokset Gejl (Lyng) paa Hedsbjerg i ældre Tid. Det meddeles mig endvidere, at der i Skøder o. lign. Dokumenter skal have staaet Hedebjerg.²²⁾

Bregnerød omtales 1555.²³⁾ Forleddet er dannet af Plantenavnet Bregne. Endelsen -rød betyder en ryddet eller aaben Plads i Skov. Navne paa -rød gaar saa langt tilbage som til den tidlige Middelalder. — Hvor langt mod Nord, Gribskov, Danmarks største, har naaet, ved man ikke. Men i 1758 naaede den dog over Saltrup til Søborgsø og over Haregab og Sodemark næsten til Øverup.²⁴⁾

— — —

Det lille Areal Bonderup — Heie — Nakke — Hedsbjerg — Passebæk — Bregnerød har, som man vil forstaa af foregaaende, været meget afvekslende og skønt: Sandflugtsarealerne ved Stranden og tæt oven for Skrænten, Skovrester ved Bonderup — Passebæk — Bregnerød, Hedearealer ved Heie og paa det høje Hedsbjerg; dertil kommer Mosearealerne ved Bonderup. Mod Vest det lave Søborg Hestehaves Engdrag.

Saa vidt „Gilleleje“-Remsen!

²¹⁾ Grd. H. P. Larsens Moder, Stine, f. Hedsbjerg 1849, død samst. 1932.

²²⁾ Medd. af H. P. Larsen, Hedsbjerg. ²³⁾ Fredb. A. Stednavne. ²⁴⁾ „Fra Frederiksborg Amt.“ 1914. S. 60.

H. C. TERSLIN:

GRAVENE VED STRANDEN

(MED EN MØNTBESKRIVELSE AF GEORG GALSTER)

I landdrevne Lig blev i gamle Dage ofte begravet ved Stranden. De kom altsaa ikke i indviet Jord. Derfor gaar der Beretninger om, at de ikke fandt Fred i Graven, men om Natten spøgede uden for Kirkegaardsmuren. Saadanne Beretninger haves fra Gilleleje¹⁾. Ifølge Beretninger andetstedsfra²⁾ vogtede et Væsen, Kirkegrimmen, over, at Strandvaskere og Selvmordere ikke kom i Kirkegaardens Jord; jeg kender ikke saadanne Sagn fra Gilleleje; det vilde være interessant, om de kendes fra Omegnen (Hornbæk, Blidstrup). Hvis nogen plyndrede Strandvaske- ren, maatte han bære denne til Kirken eller til Tagdryppet³⁾ af sit Hus; kender nogen saadanne Sagn?

Langs den farlige Nordsjællandskyst har der sikkert været mange Strandvaskergrave. Men da nu en større Del af Kysten er udlagt til Villagrunde, eller der findes Plantager, er der næppe større Chance for at paavise ret mange af dem, i ethvert Tilfælde ikke i østlige Nordsjælland. Større Mulighed er der for at faa oplyst, om der kendes saadanne Grave Vest for Gilbjerg, hvor der endnu kan træffes uberørte Strand-

¹⁾ Aarbog 1934. S. 90 fg.

²⁾ Nivaa og Taarbæk; if. „Danmarks Folkeminder“ Nr. 41 (Omsl. S. 2).

³⁾ Aalsgaarde; samme Kilde.

partier (Klit og Strandmark). Skulde nogen af Beboerne langs Kysten og paa vore Fiskerlejer huske, hvor saadanne Grave kan paavises, og skulde der kendes Sagn om dem, vilde jeg gerne have Meddelelse herom.

Hermed skal omtales de endnu kendte Strandgrave, hvorom jeg har faaet Underretning.

1. *Tyrkerhøjen i Hornbæk Plantage.*

I Slutning af 18. Aarhundrede strandede et tyrkisk Skib i Nærheden af Hornbæk. Besætningen blev reddet i Land og indkvarteret hos Fiskerne, hvor de forkomne Søfolk nød god Pleje. En af dem døde imidlertid af Koldbrand, og da han var Hedning, maatte han ikke begraves i kristen Jord, men jordedes i en Høj i Plantagen. Siden kaldes Graven Tyrkerhøjen. Og Huset, hvor Tyrken døde, eksisterer endnu, nemlig overfor Genforeningsstenen. (Ragna Fensmark Hansen, Hornbæk. 1931. Hendes Fader meddeler efter gamle Folk, at der muligvis er flere Tyrkere begravet der. Nogen Høj findes ikke længer, men Graven paavises).

2. *Negergraven i Fabers Have, Nakkehoved.*

Der siges, at en Neger skal være begravet der; han var drevet i Land. Hans Grav paavises ikke.

(Medd. af V. Saabye Jensen, Gilleleje, der har Beretningen fra sin Bedstefader, Skomager Hans Petersen smst.).

3. *Bissekræmmerens Grav paa Smidstrup Strand.*

Et Strandareal paa Smidstrup Strand Vest for Gilleleje hedder fra gammel Tid *Ti-Manner-Stykket*, fordi

10 Mænd i Smidstrup ejede det i Fællesskab for at have Adgang til Tangkørsel. Her fandtes engang en Bissekræmmer myrdet. Inden han blev begravet, stod nogle Mænd Vagt ved Liget, for at ikke Ræve skulde tage det. Meddelerens Fader, Kristian Andersen (død i Tinkerup 30. Apr. vistnok 1910, 88 Aar gl.), var blandt dem, der stod Vagt. —

Graven var paaviselig endnu ved Juletid 1935; en Del Strandsten, der dækkede Graven, fandtes endnu. Sten med Indskrift har der ikke været. Nu er Stenene borte, og tæt op ad Graven er bygget et Sommerhus. Meddeleren, N. Kristiansen i Tinkerup, siger, at naar Bissekræmmeren saavel som Strandvaskere ikke blev begravet paa Blidstrup Kirkegaard, der ligger ret langt fra Stranden, skyldtes det, at man ikke havde Raad til Kiste og Gravplads. Det var som Regel ukendte Personer, der drev i Land som Strandvaskere.

4. *Niels Hansens Grav paa Udsholt Strand.*

Gaardejer Hans Larsen, Ammekærsgaard i Udsholt, henledte min Opmærksomhed paa en Sten, som har staaet paa en Sømands Grav paa Ammekærsgaards (eller en Nabogaards) Strandareal paa Udsholt Strand. Stenen fandtes nu i en Villahave derude, tilhørende Kontorchef i Københavns Belysningsvæsen, Jul-Hansen. Stenen har Ejeren nu skænket til Gilleleje Museum. Graven, hvorpaa Stenen har staaet, kan ikke længer paavises.

Inden jeg endnu havde fundet denne Sten, havde N. Kristiansen i Tinkerup talt om, at han kunde huske en Sten, som havde staaet derude. Den var sat over en ilanddreven svensk Sømand ved Navn Niels Hansen fra Troense. Kristiansens Broder, fhv. Postbud

Kristiansen, Gilleleje, havde ogsaa omtalt, at der fandtes en Sømandsgrav. Han og hans Broder havde tjent som Hyrdedrenge paa Ammekærgaard 1872—86. De vogtede Faar, Køer og Gæs paa Strandarealerne. I den østlige Del af denne Gaards Strandmark fandtes Graven; han har ikke hørt, at der var begravet en Svensker, blot at der var begravet en opskyllet Sømand. Kristiansen giver en detailleret Beskrivelse af Graven. Den laa tæt ved Strandbredden, men paa det flade, af tørt Græs bevoksede Strandareal, som herude er ret bredt, og som var bredere i tidligere Tid, idet Havet stadig æder bort af Kysten. Den lille Gravplads markeredes af en Firkant af ikke store Strandsten, der akkurat kunde skimtes over Sandet. Inden for Pladsen fandtes ikke anden Plantevækst end den vilde Flora. Men *Hyredrengene* (Vogterdrengene) sørgede for, at Graven holdtes synlig, idet de pillede Græsset bort mellem Stenene. Thi de havde faaet Paalæg om, fra de gamle paa Egnen, at saadanne Grave skulde man værne om. Efter at Kristiansen var blevet voksen, havde han af og til set til Graven.

Inden for Gravpladsen fandtes den Gravsten, som altsaa nu er genfundet. Den var anbragt i Pladsens østlige Side. Indskriften kan Kristiansen ikke huske. Men han havde af de gamle faaet at vide, at den var indhugget af nogle Folk, som var kommet tilrejsende efter Begravelsen. —

Gaardejer Hans Larsen fortæller som Kristiansen i Tinkerup, at Graven gemte Liget af en svensk Sømand, og at 3 Svenskere skulde være kommet hertil efter Begravelsen og have indhugget Indskriften og hegnet Gravpladsen med dens aflange Firkant af

Smaasten. H. Larsen har sin Meddelelse fra sin Svi-
gerfader, Grd. Peder Larsen smst.

Gravstenen er maaske borttaget fra sin oprindelige
Plads, efter at Graven er blevet ødelagt af Havet;
herom savnes Underretning. I Stedet var den indsat
i Brinken inden for Strandmarken.

Indskriften lyder saaledes (se Fotografiet):

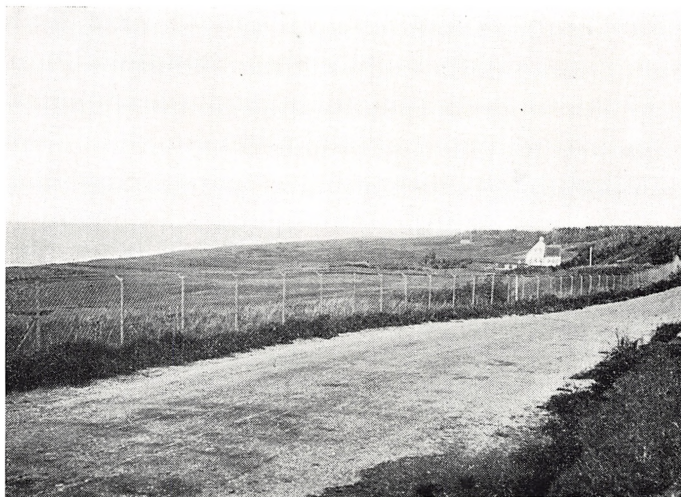
18. N H S: G1 27 (det sidste Tal noget ulæseligt)
AF

T h r o e n s e

Forneden til venstre er indhugget et Anker; til
højre har vistnok været et Kors, og under Indskriften
har staaet endnu nogle utydelige Tal og Bogstaver,
hvis Mening er uklar. N'et er omvendt. N H S: skal
betyde Niels Hansen, efter hvad N. Kristiansen siger.
De to Tal angiver sikkert Aaret, da Sømanden om-
kom (1827). Om det sidste Tal er 1 eller 7, er ikke
klart. G1 skal sandsynligvis antyde, at Skibet er for-
list ved Gilleleje.

I Gilleleje Kirkebog, hvori fortælles om saa mange
Søulykker (1. Nov. 1827 omkom 8 Mand fra Gilleleje
paa een Gang), er Niels Hansen ikke indført mellem
de døde i Aarene 1821 eller 27. Heller ikke er han ind-
ført i Blidstrup Kirkebog (Udsholt hører til Blid-
strup Sogn). Pastor Juul Sørensen i Bregninge,
hvortil Troense hører, og Lands-Arkivar H. Hatt,
Landsarkivet i Odense, meddeler, at Niels Hansen
heller ikke er indført mellem de døde i Bregninge
Kirkebog eller i Taasinge Skifteprotokol. Endelig
meddeler Arkivar H. Knudsen, Landsarkivet i Køben-
havn, at der i Kronborg Birks Fogedprotokoller, til
hvilke alle Synsforretninger angaaende Strand-

Table 3

Udsholt Strand.

*Paa Strandmarken her fandtes tidligere flere Sømandsgrave; se Artiklen
»Grævene ved Stranden«.*

Fot. H. C. Terslev.

Niels Hansens Grævsten paa Udsholt Strand 1827.

(Til Artiklen »Grævene ved Stranden«).

Fot. O. Hardt.

4

4

3

3

2

2

1

1

4 Solvmonter (Aarene 1588, 1590, 1591, 1583), nat. Størrelse. Fra Graven paa Udsholt Strand. Se Artiklen »Gravene ved Stranden«, Grav Nr. 6. Nr. 1—2, fot. af Nationalmuseet (Fot. S. Bengtsson) for nærværende Aarboeg. Nr. 3—4, fot. Dyrsløge O. Hardt, Gilleleje.

vaskere og pludseligt døde tages, intet er fundet i 1821 og 1827, som kunde passe paa de citerede Bogstaver N. H. S. af Troense.

Det ser saaledes ud til, at Niels Hansens Død ikke er indført i nogen offentlig Protokol. Hvorledes det er gaaet til, at Sagnet omtaler ham som Svensker, er ikke godt at vide. Sandsynligvis ligger Forklaringen i, at de fleste ilanddrevne Søfolk var Svenskere, og at de andre eengang kendte Grave paa Udsholt Strand gemte Ligene af svenske Søfolk.

5. *Andre Sømandsgrave paa Udsholt Strand.*

N. Kristiansen, Tinkerup, meddeler, at der var flere Grave paa Udsholt Strand end de her nævnte. Saaledes var der en paa Stranden mellem Gardyssegaard og Havregaard. En anden Meddeler taler om, at der ogsaa har været en paa Stranden noget Vest for Stængeshuset, og der skal paa Graven have været en Sten med Indskrift. N. Kristiansen fortæller, at Drengene gerne vilde ride paa disse Sten. Men Faderen sagde: „De Sten maa I ikke røre; for der er nogen begravet.“

6. *Graven fra Kristian IV's Tid paa Udsholt Strand.*

Den ældst kendte Grav blev fundet i Foraaret 1936. Den laa østligere end Niels Hansens Grav, paa Stranden neden for den Villa, som afdøde Skuespiller Peter Fjelstrup i sin Tid har ejet. Intet markerede denne Gravplads. Bølgerne afdækkede den. Ovennævnte N. Kristiansens Søn, Ejnar Kristiansen, gik en Tur langs Stranden, da han paa et Sted, hvor Bølgeslaget havde skyllet de yderste Dele af den sandede Strandmark bort, saa nogle Menneskeknogler, som var kom-

mét til Syne. Paa hans Foranledning undersøgte Dyrnlæge O. Hardt og jeg for Museumsforeningen Graven. De meget møre Knogler af et voksent Menneske blev fremdraget. Liget havde været begravet ca. 2 Alen under Overfladen og laa i Sandlag med Benene i Øst, Hovedet i Vest. Skelettet blev nu begravet paa Blidstrup Kirkegaard. — Fundet har betydelig Interesse, idet der blev fundet nogle Genstande: 4 store Sølvmønter i Resterne af en Læderpung og en Jernklump, muligvis en Nøgle. Ifølge Loven om Danefæ indsendtes Mønterne til Nationalmuseet, der beholdt de 2, som Museet ikke havde Magen til, mens de 2 andre deponeredes paa Gilleleje Museum.

Mønterne kan nogenlunde tidsfæste Graven. De er alle hollandske: 1: Østfrisland, Thaler, 1588. 2: Vestfrisland, Rijksdaalder, 1590. 3: Holland, do., 1591. 4: Deventer — Campen — Zwoll, do., 1583.

Herudfra maa antages, at den døde var en iland-dreven hollandsk Sømand, som er omkommet paa Kristian IV's Tid og af Strandboerne i Udsholt begravet i Sandet. Men hele hans rørlige Formue har de ladet ham beholde!

Vi vil nu give Ordet til Museumsinspektør i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, *Georg Galster*, der for Aarbogen giver følgende Beskrivelse af Mønterne:⁴⁾

„De fire paa Udsholt Strand fundne Dalere kan beskrives saalunde:

1. *EDZardus Et IOhannes COmites Et DOMines PHRisix Orientalis* (Møntmærke: Blomst og

---

Bogstaverne i Kursiv angiver Mønternes Indskrifter, de øvrige Bogstaver i Indskriften angiver den rekonstruerede Tekst. — Nr. 1–2 er de paa Nationalmuseet opbevarede Mønter; de to andre opbevares paa Gilleleje Museum.

Glødhage). Edzard II (1540—99) og Johan (1566—91), Grever og Herrer af Østfrisland. Skjold med Østfrislands Vaaben, en Harpy, mellem 8 8.

DA PACEm DOMINE IN DIEBus NOStris

Giv Fred, Herre, i vore Dage.

Det hellige tysk-romerske Riges Dobbeltørn.

2. *MONeTa NOva ARGentea DOMInum WESTFRISIÆ* (Skjold med Vestfrislands Vaaben).

Herrerne af Vestfrislands nye Sølv mønt. (Vestfrisland, d. v. s. Nordholland).

DEVS FORTITVDO ET SPES NOSTRA (Vilhelm af Oraniens Brystbillede 15 90).

Gud er vor Styrke og Haab.

3. *MONeTa NOva ARGentea COMITATVS HOLLandiæ* (Skjold med Hollands Vaaben).

Grevskabet Hollands nye Sølv mønt.

VIGILATE DEO CONFIDENTES 1591 (Vilhelm af Oraniens Brystbillede).

Vaager, I, som tro paa Gud. 1591.

4. *TRIVM CIVItatum IMPERialium DAVENTriæ CAMPENSis ZWOLLiæ*

De tre Rigsstæders, Deventer, Campen og Zwolls (nye Sølv mønt).

RODOLphus II Dei Gratia ELECTus ROManorum IMPERator SEMper AVGVStus

Rudolph II af Guds Naade udvalgt romersk Kejser, bestandig Augustus.“

Se Billederne af Mønterne!

7. *Oldtidsgravene.*

Langs Stranden i Søborg, Gilleleje, Græsted og Blidstrup Sogne har der været en Mængde Høje fra yngre

Stenalder og navnlig fra Bronzealderen; en stor Del af dem, især fra Bronzealderen, er endnu bevaret. Saaledes findes der en Del paa Tinkerup, Smidstrup og Udsholt Strande; hvor mange Nationalmuseet kender, ved jeg ikke.⁵⁾

De syner ikke stort i Terrænet, idet de fleste er til dels oversandede. Skønt disse Høje ikke er fredede af Nationalmuseet, maa man haabe, at de bliver bevarede.

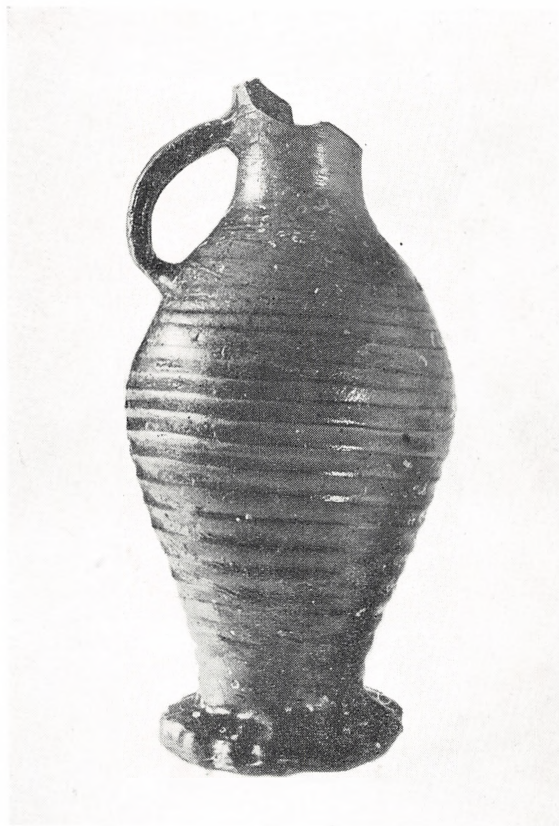
I Fabers Have, Nakkehoved, findes en Stenaldergrav; mellem Nakkehoved og Gilleleje findes vistnok lave oversandede Høje, og over Brinkerne er ved Gravning fundet Urner. Paa Gilbjerggaards Strandareal er der, hvor Plantagen naar tæt ud til Brinken, ved Gravning fundet Urner. I Strand-Eshønderup er der tæt ved Strandvejen fundet Bronzealdergrave uden Høje.⁶⁾ Ved Kysten dér findes vistnok en Høj. Ved Tinkerups Kyst findes sikkert 2 Gravhøje. Og i Plantagerne paa Smidstrup Strand findes flere Gravhøje bevaret, ligesom der findes Rester af tidligere Gravhøje. Desuden taler de gamle om Høje, som i Tidens Løb er blevet sløjfede.

En Plads, kaldet Tingstedet, der var omgivet af en Kreds af Sten, var formodentlig en udgravet Kæmpehøj og fandtes paa Smidstrup Strand, nær Strandvejen. (Meddelt af Murermester Frederiksen i Smidstrup). Længere fra Stranden findes i Blidstrup Sogn en Mængde Gravhøje, som omtales af V. la Cour.

⁵⁾ Se V. la Cour: Sjællands ældste Bygder.

⁶⁾ Aar bog 1934. S. 113 fg.

Table 5

*Drikkekanne, brunt Stentøj, vistnok vesttysk Arbejde, fra 1400'erne;
opfisket 3; 1 Mil Nord for Gilleleje Flak Fyrskib.
(Gill. Mus. O. 752).*

Fot. O. Hardt.

Table 6

*Kande fra 1300-Tallet. Næppe dansk Arbejde.
(Gill. Mus. O. Nr. 753).
Fot. O. Hardt.*

H. C. TERSLIN:
GAMLE KANDER I GILLELEJE
MUSEUM

Man kan i Fiskernes Haver ofte finde, f. Eks. i Stenhøje, forskellige Genstande, der er opfiskede i Ilavet: Flasker med Kalkdyrskaller, mærkeligt formede Sten og gamle Stenkrukker. De sidste er ofte af betydelig Interesse og er siden indgaaet i Gilleleje Museums Samling, som nu ejer adskillige Stenkrukker, Kander og „Jydepotter“, der er opfisket i Farvandet Nord for Sjællands Kyst. Museet skylder Fiskerne stor Tak, fordi de velvilligst overlader os disse Genstande, som de har med hjem i deres Garn, og vi beder dem fremdeles hjemføre saadanne, selv om disse skulde være defekte. Thi blandt dem kan findes meget interessante Stykker, hvad nærværende Beretning viser. —

Vi skal, idet vi henviser til Billederne, præsentere Læserne for fire opfiskede Kander, som nu findes i Gilleleje Museum. Beskrivelsen skyldes Udtalelser af Nationalmuseets Direktør, M. Mackeprang, der har haft Kanderne til Undersøgelse.

O. Nr. 752*). Drikkekande, brunt Stentøj. Fra 1400-Tallet; sikkert vesttysk Arbejde.

*) De vedføjede Numre henviser til Museets Katalog.

Parallel til den findes ikke paa Nationalmuseet. Kanden opfisket af Giveren, Skipper A. Chr. Andersen, $\frac{5}{4}$ Mil Nord for Gilleleje Flak Fyrskib, 1934.

Kandens udvendige Højde: 31 cm.

O. Nr. 753. Kande fra 1300-Tallet. Teknisk set maa den nærmest betegnes som Stentøj, altsaa haardtbrændt Ler, omend Massen ganske vist er meget daarlig og staar almindelige Pottemagervarer fra Tiden betænkelig nær. Kanden er sort og uden Glasur. Den er sikkert ikke dansk.

Kanden opfisket midtvejs mellem Gilleleje og Mølle af Giveren, Skipper Martin Klug, Gilleleje, skænket til Museet 1934.

Udvendig Højde: 19,5 cm.

O. Nr. 756. Kande fra 1500-Tallets første Halvdel. Rhinsk Stentøj, brun og graa. Opfisket i Havet ud for Gilleleje. Gave fra Montør Karl Petersen, Gilleleje, 1934.

Udvendig Højde: 21 cm.

O. Nr. 757. Kande fra 1500-Tallets anden Halvdel. Rhinsk Stentøj, brun. Af Typen „Skæggemænd“, fordi Halsen — som det endnu kan ses — har været prydet med et skægget Mandshoved.

Opfisket midtvejs mellem Gilleleje og Mølle (Kullen) af Giveren, Skipper Martin Klug, Gilleleje. Gave 1934.

Udvendig Højde: 18 cm.

Disse gamle Kander, der har ligget paa Havets Bund i mange Hundrede Aar, maa stamme fra Skibe, fra forliste Fartøjer, eller de kan være faldet over Bord eller som defekte være kastet uden Bords.

---

*

Table 7

*Kande, rhinsk Stentøj, fra 1500-Tallets første Halvdel. Opfisket i Havet
ved Gilleleje.*

(Gill. Mus. O. 756).

Fot. O. Hardt.

Table 8

Kande, af Typen »Skeggemænd«. Rhinsk Stentøj, fra 1500-Tallets anden Halvdel. Opfisket c. midtvøjs mellem Gilleleje og Kullen.

(Gill. Mus. O. Nr. 757).

Fot. O. Hardt.

H. C. TERSLIN:

JORDFUNDNE GENSTANDE FRA DET GAMLE GILLELEJE

I Museets Aarbog for 1933 (Side 35 fg.) er afbildet nogle Kakler fra ca. 1550, opgravede i Jorden, hvor det gamle Krogskilde Fiskerleje har ligget, tæt Vest for Gilbjerg. Disse Kakler og andre glaserede Genstande fra ca. 1500 til ca. 1600 findes nu i Gilleleje Museum og synes at hidrøre fra en nærliggende Adelsgaard, Tinkerup, idet man maa formode, at der ikke fandtes Kakkellovne i Fiskerhuse paa den Tid.

Ogsaa i Gillelejes Jord findes af og til ved Udgravning Kakkeltumper fra 1500-Tallet. Saaledes findes i nævnte Aarbog afbildet (Side 34) en Kakkeltump fra 1500'erne, fundet i Gillelejes gamle Bydel.

Gilleleje har adskillige Gange siden Begyndelsen af 1500'erne, da Lejet synes fremstaaet, været hærget af Sandflugt, og ved Gravning gennem tykke Sandlag træffer man ofte paa Rester af gamle Huse (Stengulve) og Affaldsdynger, indeholdende Skaldyr, Jernsager, Potteskaar, Kakler, Knogler af Fisk og andre Dyr o. s. v. — Vi beder Befolkningen om at vise Interesse for disse Fund ved Udgravninger og lade Museet faa Lejlighed til at bese dem, da Genstandene ofte kan tidsfæstes og maaske kan fortælle os noget om det gamle Gilleleje.

Blandt de Genstande, som er opgravede i Gilleleje, og som nu findes paa Museet, skal nævnes følgende to, som begge fandtes i Sandlag, da Hovedgaden reguleredes 1935. Der henvises til Billederne.

T. Nr. 279. Kakkelsempe fra ca. 1550. Kakkelsen tilhører en Serie, der forestiller de tyske Kurfyrster. Den paa Fragmentet viste Fyrste er — som Sceptret angiver — Kurfyrsten af Brandenburg, der ved Kejserkroningerne bar dette Regalie. — Meddelt af Nationalmuseets Direktør, M. Mackeprang.

Fragmentets Størrelse: 9×11,5 cm.

T. Nr. 288. Teglstenssnakke fra 1600-Tallet; fundet omtrent sammesteds som foregaaende Stykke. Teglstenen er mærket med en Nøgle, hvori findes Bogstaverne S. P. (= St. Peder). Museumsdirektør M. Mackeprang oplyser, at Teglen hidrører fra et Teglværk i Lybæk, der tilhørte derværende St. Petri Kirke, hvorfor omtalte Mærke findes indtrykt i Teglen.

Genstandene har næppe tilhørt Fiskerhuse, da disse rimeligvis ikke har haft Kakkelsemper, men aabne Ildsteder. Og Husene har næppe været teglhængte, men straatækte som i vore Dage. Af større Gaarde fandtes her kun Nellerup og Møllegaarden. Teglstenen kunde tænkes at hidrøre fra Kirkens Tag.

---

*

*Kakkelfragment fra c. 1550. Gilleleje.
(Gill. Mus. T. 279).
Fot. O. Hardt.*

*Teglstens-Nakke fra 1600-Tallet. Jordfund i Gilleleje. Mærket S. P. og
Nøgle (St. Petri Kirke, Lybæk).
(Gill. Mus. T. 288).
Fot. O. Hardt.*

Table 10

Gilleleje Sangforening 1890.

Staaende, fra venstre:

Julius Olsen, G. Leonhardt, Anders Christensen, Edvard Svendsen, Rudolf Ferdinandsen, Svend Peter Svendsen, Otto Larsen, Thorvald Poulsen, Bekker Petersen, Otto Svendsen, Lauritz Bjørnsen, Carl Ferdinandsen, Hans Peter Hansen, Lars Svendsen.

Siddende, fra venstre:

Niels Sønnesen, Christian Frederiksen, Christian Poulsen, Chr. Svendsen, Julius Petersen, A. Mangor, Lærer Chr. Fr. Nielsen (Dirigent), William Christiansen, Strandkontrollør Lindholm, P. A. Petersen, Lars Andreasen, Peter Poulsen, Emil Svendsen, Karl C. Petersen, Chr. Andersen.

Sangforeningen, Fyrbakkefesten 10. Juli 1927.

GILLELEJE SANGFORENINGS

50 AARS JUBILÆUM

Af C. NEES

Gilleleje Sangforening blev stiftet d. 8. November 1886 i Købmand N. F. Hansens Lokale. Mødet blev ledet af Gaardejer A. Svendsen, Passebæk; det gentoges den 22. November, ledet af Toldkontrollør Lindholm og dermed var Sangforeningen for Søborg-Gilleleje Kommune en Kendsgerning.

Lærer K. Fr. Nielsen, Søborg, havde tilsagt sin Medvirkning som gratis Kor-Dirigent og blev gennem mange Aar Foreningens ledende Kraft og Støtte.

Foreningens Formalsparagraf kom til at lyde saaledes: „Foreningens Formaal er ved ugentlige Møder at indøve flerstemmig Sang og ved festlige Sammenkomster for Foreningens Medlemmer med Damer at udbrede Kendskab og Kærlighed til Sang og samtidig virke til selskabelig Glæde og Fornøjelse.“

Foreningens Bestyrelse valgte Skomagermester A. Christensen til Formand og Toldmedhjælper J. Jensen til Kasserer.

Søndag d. 30. Januar 1887 afholdtes den første Fest med 500 Deltagere, hvoraf 38 var besøgende.

Koncerten, der var meget vellykket, indlededes og afsluttedes med Musik. Det firstemmige Mandskor sang Rogert: Kong Christian, Weber: Zigeunersang, Lin-

deblad: Den nordiske Kvinde, Stunz: Norden, Fredmans Epistel: Gubben är gammal, Min søde Brud (Dobbeltkvartet), Crusell: Nordens Enhed, Hartmann: Jægerkor, Kappang: Vi Sangere, Fredmans Sanger Nr. 50, Fredmans Epistel: Rein kalad og H. Kjerulf: Serenade ved Strandbredden (Barytonsolo med Kor).

Første Pinsedag 1887 indviedes en af Foreningens Damer skænket smuk Dannebrogspane i Pavillonon, hvor Sangøvelserne fandt Sted.

Anden Pinsedag 1887 foretog Sangforeningen en Udflugt til Fredensborg i et Vogntog bestaaende af 35 Vogne. Fredensborgs Seværdigheder blev taget i Øjesyn, og derefter var Festmaaltid og Bal i Hotel „Store Kro.“

1890 bliver Foreningens Navn „Gilleleje Sang- og Foredragsforening“, og ca. 90 af Foreningens Medlemmer vedtager at opføre en Forsamlingsbygning, „tjenlig for Foreningen til deri at holde Sangøvelser, Møder og Fester.“

Hovedstadsbladet „Avisen“ giver 29. Juli 1895 følgende Skildring af en Sangfest i Gilleleje:

— Om Aftenen i Forsamlingsbygningen stod dog Hovedslaget, Aftenunderholdningen. Komponisten Charles Kjerulff (Sangforeningens Æresmedlem) havde formaaet Koncertsangerinden Frk. Margrethe Boje, Zangenberg og Fred. Bruun, alle tre ferierende i Hornbæk, til at assistere. Skønt dette paa Programmet saa meget tillokkende ud var dog enkelte af Fiskerne i Tvivl om de burde ofre Rigsorten.

En af dem havde forespurgt hos Festkomiteen, om den annoncerede Margrethe Boje var „Skomagerens“ Husholderske. I saa Fald vilde han jo nok høre hende. Men ellers, et vildfremmed Menneske. —

Kl. 6 er Salen stuvende fuld. En Duft af Rødspætter og Sildeindmad bølgede i Rummet. Paa Balkonen havde „Sangforeningen“ Stade, ledet af den nærmestboende Skolelærer, der et Par Gange om Ugen gaar en Mil ned til Lejet for at lære Fiskerne at synge. Sig saa, at der ikke gives Uegennyttighed nu til Dags! Man forbauses absolut, naar man ser disse vejrbidte, stubbede Ansigter med de plirende Øjne, der altid synes halvt lukkede mod Bølgeskvættet, bøjede over et Nodeblad. De forsikre da ogsaa, at de hellere gik ud og tog en mangerebet Brandstorm end give denne Koncert!

Efter at de med rørende Præcision havde foredraget to Numre, viser Kjerulff sig foran Pianoet oppe ved Scenen og raaber med myndig Røst: „Nu vil altsaa kongelig Operasanger Fred. Bruun foredrage et Par Sange af „Bertram de Born.“ Jeg vil bede de tilstedeværende om ikke at ryge Pibe, da Atmosfæren ellers vil blive altfor tung.“ Bravoraab. Tæppet gaar langsomt op, en lang Skikkelse sætter Benet ind paa Scenen. Da lyder det igen oppe fra Balkonen: „Undskyld, men vi har et Numer endnu Herr Kjerulff!“

Kjerulff: „Aa, undskyld, ja, saa maa de synge videre.“ Han vender sig op til Scenen: „Du maa vente, Frederik!“ Og Frederik Bruun venter. Alle tre Kunstnere gjorde selvfølgelig ualmindelig Lykke. Zangenberg forsøgte sig som Oplæser, men vandt Hjerterne ved sine Vaudevilleviser. Frk. Bojes mørke Majestæt fortjusede alle med svenske Sange. De smaa Havers Blomster fløj i Masse over Rampen, og næppe har Kunstnerinden med større Glæde modtaget rige Buketter i de store Koncertsale end Fiskerknøsens tynde Roser her i det trange Skur.

Umiddelbart efter Aftenunderholdningen begyndte Ballet. I en skyllende Regn søgte Landliggerne hjem til Kroen for at spise til Aften. De assisterende Skuespillere og Kunstnerinder kørte tilbage til Hornbæk, men da man efter Thebordet paany tog op til Forsamlingsbygningen, var der kommet en Del nye Ansigter til. Det var cand. jur. Rasmussen fra København, Frøknerne Bing og Juel-Hansen fra Hornbæk, Frk. Goldschmidt, Datter af Magasinet paa Amager-torv, og Frk. Kjerulff.

Til de truttende Hornspilleres Akkompagnement gik nu Trippevalsen lystigt. Først holdt Københavnerne sig noget eksklusive, men efterhaanden som de tøde op, tog de Del i „Seksturen.“

Frk. Larsen polkerede med en køn Michael Anckersk Fisker og den københavnske Kandidat til Melodien „Rejer er godt“ med en henrivende Fiskerjente, der dog ved nærmere Eftersyn viste sig ogsaa at kende den københavnske Dans fra de politiske Foreningsballer.

Lille Fiskerpige, hør hvad jeg vil sige . . . !

Naturens Børn og den blaserede Bybefolkning rækker hinanden Haanden, medens Ølkasserne tømmes; inde i Restaurationen forsøge Damerne at drikke af Flasken, medens Herrerne i Pauserne forsvinder ind i Teltet og gøre Kur til Kroens Opvartningsjomfruer. Kinder blusse, og Flipper knække, medens Dansen gaar over det støvede Gulv. —

Og midt ude i Regnen paa „Sludrebænken“, sidder de ældste af Fiskerne og taler om gammel Tid og om ny Tid — uvisse om, hvad der egentlig er bedst!

— Foreningen kunde i mange Aar glæde sig ved stor Tilslutning af Egnens Befolkning. Medlemstallet

var en Overgang 400, og ved et Bestyrelsesvalg 5. Januar 1897 afgaves 236 Stemmer.

En lang Række Koncerter, Dilettantforestillinger, Foredrag og Udflugter blev arrangeret, og ved disse Fester mødtes alle Lag af Befolkningen: Fiskere, Landmænd, Haandværkere, Embedsmænd, Læger, Præster og Lærere o. s. v.

Foreningens 25 Aars Jubilæum blev fejret 1911 paa festlig Vis, men efter dette trak Foreningens to ledende Mænd i mange Aar, Dirigenten Lærer Nielsen, Søborg og Formanden Købmand Th. Jacobsen sig tilbage. Foreningen fortsatte Virksomheden nogle Aar endnu, men allerede i Verdenskrigens første Aar 1914—15, da Verden stivnede, forstummede ogsaa Sangen i den lille Fiskerbys Sangforening.

Ganske vist bestod den af Navn, men først i 1925 lykkedes det at genrejse den. Ikke mindre end 45 à 50 Sangere meldte sig til Optagelse i Koret, der nu blev ledet af den dygtige Sanglærer og Komponist, Lærer og Organist Fr. Orla-Nielsen, Dragstrup. Formandshvervet overtoges af Købmand C. Nees.

Foreningen oplevede nu nogle straalende fremgangsrige Aar med store Fester og almen Anerkendelse for de sanglige Præstationer.

I de senere Aar har Foreningen haft en Del Dødvande at kæmpe imod, men til 50 Aars Jubilæet Søndag d. 8. November 1936 er planlagt en storstilet Fest i Lighed med den af 5—600 Mennesker ved 40 Aars Jubilæet i 1926 holdte Jubilæumsfest.

Bestyrelsen bestaar i 50 Aars Jubilæumsaaret af følgende:

Købmand C. Nees (Formand),
Smedemester Fr. Jensen (Næstformand),

Vognmand Chr. Petersen (Kasserer),
Boghandler Paludan-Andersen,
Slagtermester Charles Hansen,
Blikkenslagermester Albert G. Nielsen,
Tømrer Otto Christensen,
Murer Jul. Andersen og
Bageribestyrer Ingemann.
Dirigent: Organist Fr. Orla-Nielsen.

★

H. C. TERSLIN:
ORD OG ORDS-TØJ
I GILLELEJE-MAALET

en Afgud: et forkælet Barn, der ustraffet kan gøre, hvad det vil.

ang (langt a) *angbendt* (el. *smaabendt*) Maske: lille Maske i Næring (Garn); „en meget ang Næring“. Modsat: *vidbendt*; *bendt* = bundet.

„*De sled Silke for Armod*“. Udtryk fra Gillelejes Kapertid, da Gillelejerne tjente mange Penge. Nogle af disse Kapere blev senere saa fattige, at de ikke havde Raad til at købe Hverdagstøj; de maatte da ty til Fløj, Silke etc., de havde hengemt fra den rige Tid, og af det lave sig Hverdagstøj, skønt det var beregnet til at lave Stadstøj af.

„I Dag er N. N. bagetter; han plejer ellers nok vanne at være sidst“. Det blev regnet for en Skam at komme sidst ned til Baaden.

„Blive godt *begegnet*“: godt beværtet.

„Han ser ud, som han lige er sprunget fra Begklatten“; siges, naar en har faaet nyt Tøj, er nyklippet o. s. v.

„Hun skulde have en Begklat i Enden for at blive siddende paa Stolen“: hun skulde hellere blive hjemme og bøde og passe sit Hus end gaa ud i Byen og snakke og drikke Kaffe.

„Han har taget det lige op under sine Fødder“
(eller: under Benene af sig): hvad han siger, passer ikke; noget, han har fundet paa i Øjeblikket.
en *Bomberbule*: et skrøbeligt Hus. Udtrykket skal have følgende Oprindelse: Gillelejerne fiskede i gamle Dage ved Odden (Sjællands Odde), hvor der dengang ingen Havn var, men *en Kaas* (o: Landingsplads for Baade). I Nærheden af denne boede en Mand (han solgte bl. a. Brændevin til Fiskerne) i en Hule, som de kaldte en Bomberbule. (Meddelelsen, C. Frithiof Carlsen, er ikke klar over, om det maaske er *Manden*, de kaldte saaledes).
„Han er ikke god at komme for Boven af“: stolt, vigtig i Optræden og Tale, føler sig hævet over de andre.

„*Hun er Mage til Broge*“; et nedsættende Udtryk i Anledning af en Persons Udyder; „du er af samme Slags som N. N.“.

Brændesnude: Suppe af kogt Flæsk og Gryn.

Brændelane (langt a): Stribe af Rødsand i Jorden; intet kunde vokse der.

„Den, som ikke gammelt vil bøde,
maa meget nyt øde“

et *Drummel*: en Klodrian.

„*En Dunders en*“: svær Person, tyk Frakke o. s. v. at *dødde*: hvile.

Drive-Smatte: god Lejlighed (om Vejr) til Drivfiske med Næringer. — Naar man havde Baaden fuld af Sild (eller Fisk), sagdes: „Det var en ordentlig *Smatte*“; at *smatte*; naar det egentlige Sildefiske var forbi, kunde en og anden smatte efter lidt Sild ved Lande (o: ligge og drive efter Sild nær Kysten); de smattede.

„Han er uden for Eksemplet“: ikke som de andre.

„Han er et *erbarmeligt* Menneske“: er sølle.

Fagonse: Facon.

„Det kan ikke nytte noget at tage Fjas i Vare“;
sagdes, naar de unge gjorde Løjer i Stedet for at
tage fat paa Arbejdet; nu maa man gaa alvorligt
til Værks (ogsaa i Diskussion).

Fløs: stor Mund; „lave Fløs“.

Forlos (det sidste o kort); „Tænderne sidder *forlos*“, naar
de gaar uden for Tandrækken (el. er løse). Naar
man havde en Næring (el. andet) mere med, end
man skulde bruge, havde man en i Forlos o: i Re-
serve.

Naar man i længere Tid havde maattet undvære
ordentlig Nattesøvn (hvis man havde været meget
i Selskab eller fisket flere Nætter i Rad), var man
forrulet (langt u).

Forskik (kort i): Vane.

gantli(g) (langt a): tosset. *Gante*: Tosse.

„Gaa paa Gasebakke“; være arbejdsløs.

Ordets Oprindelse skal være følgende: Gillelejes
Stejleplads kaldtes ogsaa *Gasebakken*, fordi Gæs-
sene gik der. Naar en ikke havde andet at bestille,
gik han og *hyrede* Gæssene der.

„Jeg fik ham til at genne i Gav“: lukke Munden,
tie stille.

„Han er ikke god til at genne Grise“; han er hjul-
benet.

et *gneldt* Garn: fineste Garn (Næring). I gamle Dage
avlede Fiskerne selv Hør. Den, der kunde spinde
den fineste, tyndeste og bedste Hørtraad, fik et
gneldt Garn, der kunde tage flere Fisk end Garn,
der ikke var lavet af saa fin Traad.

Tillægsordet „gneld“ bruges i visse Tilfælde om noget, der gaar let (Molbech: Dansk Dialect-Lexikon, 1841).

et *Gokkenok* (sidste o langt): Fjols.

Gravso: uproper Kvinde.

Hans Erlandsens Kone sagde, at selv om hun syede *Gyldenstyk* under sine Hosesokker, vilde deres Penge ikke slippe op. — Hans Erlandsen paa Gilleleje havde tjent mange *Kaperpenge* i Kapertiden. Han døde dog i Fattigdom.

(Overretssagfører P. C. Tüchsen, Husum v. Kbhvn., i et Brev til Dansk Folkemindesamling ^{9/11} 1925.

Brevet velvilligst stillet til Disposition af D. F. S.)

„*Pengene gør paa sig*“: formerer sig.

„*Det kan underligt ha sig*“: gaa underligt til.

svare sin Hammel: ¹⁾ udfylde sin Plads (om Arbejde),

²⁾ betale enhver sit.

„Han sagde det saa *hammelt*“ (langt a): studst. (If. Molbech: Dansk Dialect-Lexikon, 1841: streng, hvas, myndig).

hatte sig: gøre Plads; rykke, flytte sig (om Personer).

— Hørt i Udsholt: „hatter jer nu hid!“ (eller: „sid nu op!“) paa Bænken ved Bordet; de skulde have Kaffe (Mad). Medd. af C. Frithiof Carlsen, Gill.

det *helder* (udt. hælder): klæder; det *uhelder*.

en *Hoppensjaar* (eller *Oppensjaar*) (langt o): rask Omdrejning af en Genstand; en „Vejrmølle“; „de tager en ordentlig Hoppensjaar“.

Hotten (Ft: Hotter, Hotterne): en Fisker fra Göteborg-Egnens Skærgaard (Styrsjö, Dunsö o. fl. Øer). Fiskerne kom i gamle Dage derfra og købte Sild paa Gilleleje. Gillelejerne kaldte dem Hotter, hvad de ikke kunde lide.

være „hoven i Ovenskorpen“: 1) stor paa det; 2) hævet i Overmundten af Tandpine.

en *Hovhund*: 1) en Hund, der slæber Ben sammen og graver dem ned. 2) „Han er en rigtig Hovhund“: en Person, der er forslugen med Spise; forstaar at rage til sig, f. Eks. af Arbejde, der giver Udbytte. — en *Hov*: Hob af Neg.

hulde: holde; „de har huldet op for længe siden“ (f. Eks. med Sildefisket).

„Fanden hulle mig!“ vistnok af *hole*: tage.

„Klare sig som en Hund i en Brønd“.

Et gammelt *Huseruv*, (sj. *Huserøv*) (langt u): gammelt, forfaldent Hus; et lille Ruv.

„Den er hvas paa Havet!“ Udtrykket benytttes ogsaa i overført Betydning, ikke alene om Vejret. — „Den er hvas paa Havet, naar man ingen Skib har og saa maa være paa Havet alligevel“.

Holde *høj* over noget: passe paa det.

heje sig: pynte sig; „hun skulde have en Kjole til et Hej“. — (Se ogsaa Dansk Dialect-Lexikon).

„Han stod *ijævne* (eller *ijøvne*) mig“ (langt æ): ved Siden af mig.

„I længer, i værre“: jo længer, jo værre.

fele, indfele, fele ind (indfelet): indsmøre i Fedt, Tjære, Maling etc.; „det var felet ind i Fedt“.

jodre: kludre. *Jodrehoved*.

hudre: ryste af Kulde eller Angst. — (Se ogsaa Dansk Dialect-Lexikon).

jamse: fjolle; *Jamsehoved, Jamsetrug*: Fjollehoved. (jamme, vaase, Dansk Dialect-Lexikon).

„Han skal ud paa *Junkerskar*“: „filme“, paa Frierfødder.

intronert (langt e): 1) fornærmet, 2) selvklog.

istøve sig (langt i): iføre sig Tøj, pynte sig.

Julehilsen: „Glædelig Jul og et godt Stykke Sul og

Helsen og Sundhed, og hvad som kært er!“ — Genhilsen: „Tak, dig det samme!“

„Jeg ser *Kans* (*Kanst*) til —“.

„Jeg ser *Kanst til*, at hun (Vejret) kommer med en Byge til“. o.: der er Udsigt til...

„Jeg ser *Kanst til*“, at vi nok kommer til at betale mere i Skat. — Udtrykket anvendes i mange Slags Tilfælde.

kapre paa: stræbe.

lave *Konglifuser* (langt u): bringe Garn i Urede.

en *Krække*: Krakiler, gnaven Person; „de blev ved at krække“: trættes.

Det værste, en Fisker kunde have, var en tosset Kælling, et Par utætte Vadestøvler og rakede Næringer. — I Stedet for rakede Næringer nævnes ogsaa *hovædte* Næringer; *Hov* (Pighaj, kaldes ogsaa *Spirhaj*) rev ofte Næringerne itu og tog Sildene.

Han er *køjter*: i Bedring efter Sygdom, i god Form, kvik, frejdig, fremmelig, „med paa den“. (Se Dansk Dialect-Lexikon).

han er *landet* (d udtales), „han er et *Landehoved*“: Kludrehoved.

langspovet (langt a) (om Kød og Træ): trævlet.

Lersvumme: udblødt Ler, der erstattede Mørtel og Kalk; „de *svummede*“ med Ler, som vi nu hvidter med Kalk; ofte kalkede de dog bagefter. „Luden var som Lersvumme“ o: snavset som Lersvumme.

en *Lot*, et *Lottehoved* (o som aa): Kludrehoved.

„Hun har lagt sig af“ (eller „lagt fra sig“ eller „lagt af sig“): har født.

„Hænderne gik paa hende som Lærkevinger“: hun

*Fisker William Andersen.
Fot. Dyrhage O. Hardt 1935.*

*Petronelle Andersen, gift med Fisker Will. Andersen.
Fot. Dyrhage O. Hardt 1935.*

*Fisker Bækker Svendsen.
Fot. Dyrlægø O. Hardt 1935.*

*Fisker Bækker Svendsen og Hustru.
Fot. Dyrlægø O. Hardt 1936.*

var flink, f. Eks. til at binde Hoser.
køre *løvse*: løbsk.

„Naar jeg go'e min Ret, skulde jeg maale dig med
deine Klove!“ — *Klove*: tvedelt Træstykke, der an-
vendes, naar Garn *kloves*; *maale*: prygle; *deine*: denne.

„Have saa travlt som en Mus i Barselseng“.

„Man kommer til at maale ind med den samme
Skæppe, som man har maalt ud med“; d. v. s. man
kommer til at høste Gengæld.

„Det lille Maar!“ (kort aa): et Menneske, især et Barn,
som er lille af Vækst. Kæleord om Smaabørn.

Madsfos: Original, Oprindeligt sagt om en bestemt
Person.

en Lænk af Silde- eller Makrelgarn; i Reglen var
der 40 Næringer i en Lænk o: i en Længde; man
sagde, at Næringerne var lænket sammen i en
Lænk (naar de var sat). Man satte ved denne Lej-
lighed alle sine gode Garn. Men det kunde hænde,
at man bagefter fik at vide, at der ogsaa var
Sild et andet Sted, og saa skyndte man sig at
sætte de *daarlige Garn*, man havde i Reserve, paa
dette Sted; en saadan Lænk Garn kaldtes en *Skano-
llekelænk*. — Man havde Udtrykket en *Skano-
lleke*
som Skældsord til en Kvinde (C. Frithiof Carlsen).

i *Mindstningen*: i det mindste.

han er *møsk* (langt o): mut, tvær.

no, nogas (langt o): ¹⁾ proper, ²⁾ nøjeregnende.

node sig: give sig god Tid.

Nyrupperne, et meget gammel, nu ukendt Udtryk om
Beboerne oppe paa *Gaden* (Hovedgaden) omkring
ved Kirken. De ældste Huse laa ved Stranden.
Nyrupperne var Nybyggerne, som bosatte sig i
Periferien. (Edvard Petersen, født 1846).

„Det sad i (eller var med) Obligadurer“ (langt u): gik ud og ind (Gardiner), i Folder, i Bølgeform. „Det er med Obligadurer“, sagde en Fisker om et Marinemaleri.

en *Od* af Børn (langt o): mange Børn i Familien; „en hel Od“.

old: gammel, *oldgammel*: ældgammel; *Olderbedste*: Oldemoder.

en *Omflaadning*: en, der skraber til sig og altid er paa Færde i den Anledning; er gridsk.

at *onske*: gnave over noget; „hvad ønskes du over“? *prikkenentli(g)* eller *pirkenentli(g)*: pertentlig.

en *Pladre* eller *Plamre*: stor Blomst, Brosche o. s. v.

En *Plamre*: stor klodset Kvinde.

„Det er *Pipselalle*“ (eller *Pips og Lalle*): Vrøvl.

det *pirker* mig: irriterer, piner mig.

en *Pirre*: Snurretop. Hatten *hurrede* rundt som en *Pirre*.

„Du skal faa en Taar *Pøjte* af (Kaffe-)Kanden“.

Pøjte: Kaffe, der næsten er udrikkelig; *pøjte*: sprøjte.

Papegøje: Østersø-Rødspætte.

Pislinger: alle lange, tynde Fisk.

Pandejern eller *Østers*: Kammusling.

Hr. Skipper *Carl Frithiof Carlsen* har hjulpet mig under Gennemgangen af nærværende Ordliste.

---

*

ANNONCER

A. Eltang
Købmand
Gilleleje

Telf. 2

Telf. 212

EVALD ANDERSEN
Manufaktur,
Trikotage
og Skotøj
Telefon 103
Gilleleje

K. E. Kristensen

Chr. Sørensens Eft.

Isenkram - Udstyr - Støbegods
Glas & Porcelæn
TELF. GILLELEJE 111

*Alle nye
Bøger føres altid paa Lager.*
Vesterbros Boghandel
Knud Poulsen
Telefon Gilleleje 199

Kolonial, Delikatesser & Vin

MARTIN HANSEN

Telefon 19

Gilleleje.

Gilleleje Skrædder- og
Herreekviperings-
forretning

H. P. SØRENSEN

Telf. 108, Stationsvej, Telf. 108

*Gilleleje
Skibsproviantforretning
ved Havnen*

CARL OLSEN Tlf. Gilleleje 12

Køb Skoene i

Skotøjsforretningen

Hovedgaden 21, Gilleleje
Skomagermester Ditlev Idorn

Telf. Gilleleje 144

Besøg

GILLELEJE KRO
efter Omforandringen

Ny Vært

Telefon 107
Telefon 14

Jacob Larsen
Bageri - Konditori

Vesterbrogade 6. Gilleleje. Telefon 68.

Fører alt i groft og fint — i helt rigtige Ting.

Brdr. C. og F. Petersens
MASKINFABRIK

Havnen — Gilleleje — Telefon 136

Specialitet:

Motorreparation
Alle Maskiner for Fiskeri

Murermester
JØRGEN PETERSEN
SOMMERLYST
Telf. Gilleleje 177

Alt Bygningsarbejde udføres

Gilleleje Missionshotel
ved Havnen
TELEFON 129

Pensionærer modtages hele Aaret
Centralvarme

Automobil udlejes
TELEFON 40, GILLELEJE

P. LAUR. NIELSEN
Vesterbrogade
(ved Blaabjergbakke)

Murermester
LAUR. ANDERSEN
Svend Henriksens Vej
Gilleleje. Telefon 121

Alt Murerarbejde udføres
Tilbud gives paa alt Murerarbejde.

Cykler, Cykledele, Dæk
og Slanger
køber De bedst i

P. PETERSENS
Cykleforretning
Telf. Gilleleje 36

Tømrmester Peter Andersen
Gilleleje
Telefon 105

Alt Tømmer- og Snedkerarbejde udføres

Handelsgartner
OLAF MØLLER
Frukt - Grønt - Blomster

Stationsvej
Telefon Gilleleje 20

Museet staar i literær Bytteforbindelse med:

Universitetsbiblioteket i Kiel,
Universitetsbiblioteket i Lund,
Universitetsbiblioteket i Uppsala,
Universitetsbiblioteket i Oslo,
Bergens Museum,
Aarsskriftet „Gammelt å nyt“ Bornholm,
Kullens hembygdsförening, Höganäs,
Göinge hembygdsförening,
Göteborgs Museum.

MUSEET HAR UDGIVET:

- Fra det gamle Gilleleje (Aarbog 1) 1933. udsolgt.
" (Aarbog 2) 1934. Pris 3,50.
" (Aarbog 3) 1935. Pris 2,00.
" (Aarbog 4) 1936. Pris 2,50.

Faas i alle Boglader og ved Henvendelse til Museets Forlag, Gilleleje (Telf. 192).

